

Մահագրութիւն

ԼԵՒՈՆ Ս. ԽԱԶԻԿԵԱՆ

Կորուստներ կան, որոնց ահագնութիւնը ժամանակը անկարող է սփռել: Օրերը կու գան միայն յուշելու թէ ինչ անժամանակ պատահեցաւ այն, որուն ոչ ոք կը սպասէր, բայց մանաւանդ՝ ոչ ոք կը հաւատար: Վաթսուն չորս տարեկան հասակին՝ Ակադեմիկոս Լեւոն Ստեփանի Խաչիկեան երբ կը գտնուէր գիտական ստեղծագործական իր ամենէն քեղուն տարիներուն մէջ, կը դառնայ ուշացած եւ անակնկալօրէն ախտաճանաչուած անբուժելի հիւանդութեան մը զոհը, անակնկալի առաջ դնելով ամբողջ հայագիտական աշխարհը:

Անկոխ արահետներու յանդուգն հետախոյզ, Լեւոն Ս. Խաչիկեան իր ստեղծագործական կեանքի առաջին իսկ օրէն փորձեց նոր պատուհաններ բանալ հայագիտութեան հորիզոնին վրայ՝ նոր հետաքրքրութիւններ, նոր մօտեցում եւ նոր չափանիշներ ստեղծելու համար հայագիտութեան հետազոտութեանց ճանապարհին:

Որքան հմուտ գիտնական, ուշադիր խուզարկու եւ համբերատար աշխատող, Լեւոն Ս. Խաչիկեան նոյնքան իմաստուն վարչագէտ էր եւ հեռատես ղեկավար, որուն անմիջական եւ հոգատար հսկողութեան տակ, Մեսրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարանը շուրջ երեսուն տարի հասակ նետեց անխափան, եղաւ այն, ինչ որ է այսօր, դարձաւ համայն հայութեան սիրոյ ու գուրգուրանքին առարկայ, համաշխարհային նանաչումի արժանացած ձեռագրատուն-թանգարան, գիտահետազոտական հիմնարկ, Երեսնի վրայ բացուած լոյսի նոր աղբիւր:

Բայց եւ մա՛րդ էր Լեւոն Ս. Խաչիկեան: Բառին ազնուագոյն հասկցողութեամբ մարդ, որուն պայծառ ու անխառն հայեացքը սեւեռած մնաց միայն բարիին ու գեղեցիկին, նշմարիտին եւ արդարին: Ան գիտէր արդար հացի պէս հասնիլ բոլորին՝ յանուն իրա՛ւ բարեկամութեան եւ անդաւանան գիտութեան: Բայց եւ գիտէր իր հեղինակաւոր եւ անգիջում խօսքը ըսել յանուն արդարութեան եւ իր ժողովուրդին անժամանցելի իրաւունքներուն:

Հայագիտական աշխարհին մէջ արձանագրուած իւրաքանչիւր նուանումին հետ ուրախացող մեծանուն գիտնականին սրտին այնքան մօտիկ էր նաեւ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ը, որուն անսակարկ փաջալերողն ու մեծահոգի քննադատն էր ան աւելի քան տասնամեակ մը, փաղցրաժպիտ յուշելով իր կարծիքներն ու թելադրութիւնները, միաժամանակ՝ անձնապէս բերելով իր աշխատակցութիւնը, ու փաջալերելով ուրիշներ՝ որ ընեն նոյնը:

Մեծ է կորուստին մօրմօռքը: Կը մնայ ետին ձգուած գիտական ժողովուրդեան փաշն ու կշիռը: Արդար վաստակ: Կը մնայ ապրող յուշ դարձած պայծառ մարդուն յիշատակը: Երջանիկ առանձնաշնորհում:

Ե. Հ. Ք.

ԼԵՒՈՆ Ս. ԽԱՉԻԿԵԱՆ (1918-1982)

Լեւոն Ստեփանի Խաչիկեան ծնած է Երեւան, 1918 թ.ի Մայիսի 1-ին: 1935 թ.ին կ'աւարտէ Երեւանի Արտվեանի անուան միջնակարգ դպրոցը, ու մուտք կը գործէ Երեւանի Պետական Համալսարան, որուն Պատմութեան Բաժանմունքի՝ ընթացքը կ'աւարտէ 1940 թ.ին: 1941-1944 թթ.ուն՝ Համալսարանի ասպիրանդականի բաժնին մէջ՝ մեծանուն հայագէտ Յակոբ Մանանդեանի ղեկավարութեամբ կը մասնագիտանայ

Հայ ժողովուրդի միջնադարու պատմութեան եւ Հայ մատենագրութեան բնագաւառներուն մէջ: 1945 թ.ին՝ «Նդիշէի «Արարածոց Մեկնութիւն» խորագրով իր աւարտաճառը պաշտպանելէ ետք կը ստանայ Պատմական Գիտութիւններու Թեկնածու կոչումը: 1941-1951 թթ.ուն՝ նախ իբրեւ մատենագէտ, ապա՝ որպէս ձեռագիրներու բաժնի վարիչ, կը պաշտօնավարէ Մատենադարանին մէջ: 1951-1954 թթ.ուն՝ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ պաշտօնի կը կոչուի նախ իբրեւ աւագ գիտաշխատող, եւ ապա՝ հրապարակումներու բաժնի վարիչ: 1954 թ.ին կը վերադառնայ Մատենադարան, այս անգամ ստանձնելու անոր տնօրէնութիւնը, զոր կը վարէ մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը: 1961 թ.ին՝ ԺԵ. դարու Հայ ժողովուրդի պատմութեան նուիրուած իր աւարտաճառով կը ստանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտորի աստիճան: 1966 թ.ին ան կ'արժանանայ Փրոֆեսորի կոչումին: 1963 թ.ին կ'ընտրուի ՀՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ, իսկ 1971 թ.ին՝ իսկական անդամ:

Հակառակ իր պաշտօնին պահանջած վարչական ծանր պատասխանատուութեան, Լ. Խաչիկեան հետեւողականօրէն կը շարունակէ գիտահետազոտական իր աշխատանքը, միաժամանակ ստանձնելով խմբագրական պաշտօններ, որոնց միջոցով ան իր գործնական մասնակցութիւնը կը բերէ Հայագիտութեան արձանագրած նոր յաջողութիւններու իրականացման աշխատանքին: Իբրեւ խմբագրական կազմի անդամ «Պատմա-Բանասիրական Հանդէս»ին (1958 թ., առաջին համարէն սկսեալ), «Հայ ժողովրդի Պատմութիւն»ի ակադեմիական ութհատորեակին (եւ պատասխանատու խմբագիրը Դ. հատորին), «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ին (աշխատանքին ծրագրումի առաջին օրէն), «Արեւելեան Մատենագրութեան Յուշարձաններ»ուն (միութենական կարգի), ան իր բարեխիղճ ու բծախնդիր մասնակցութիւնը կը բերէ իրմէ պահանջուած բոլոր աշխատանքներուն մէջ: Ան նաեւ անդամ է ՍՍՀՄ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հնագրական Յանձնաժողովին, եւ նախագահ «Դիւան Հայոց Պատմութեան» մատենաշարի խմբագրական մարմին (մատենաշարի առաջին հատորը՝ «Դիւան Հայոց Պատմութեան, Նոր Շարք, Գիրք Առաջին, Ղուկաս Կարնեցի, Ա. հտր., 1780-1785, Աշխատասիրութեամբ՝ Վարդան Գրիգորեանի, Երեւան, 1984»): Այս բոլորով մէկտեղ՝ Լ. Խաչիկեան 1956 թ.էն սկսած կը վարէ պատասխանատու խմբագրի պաշտօնը «Բանբեր Մատենադարանի»ն, որուն տասնմէկ հատորները՝ 3-13 (1956-1980 թթ.) լոյս տեսած են իր անմիջական հսկողութեամբ:

Տակաւին՝ հասարակական կարգով՝ Լ. Խաչիկեան նախագահն է ՍՍՀՄ-Իրան Բարեկամական Ընկերութեան Հայկական Բաժանմունքին, անդամ՝ Սփիւռքահայութեան Հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի

վարչութեան, եւ Արտասահմանեան Երկիրներու Հետ Մշակութային Կապի Հայկական Ընկերութեան նախագահութեան, Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդի երեսփոխան եւ Խորհուրդի Գործադիր Կոմիտէի անդամ:

Գիտահետազոտական, խմբագրական, վարչական ու հասարակական իր ծաւալուն գործունէութեան համար Լ. Խաչիկեան 1968 թ.ին կ'արժանանայ ՀՍՍՀ Գիտութիւններու Վաստակաւոր Գործիչի կոչումին, 1969 թ.ին՝ ան կ'ըլլայ առաջին դասի քննադատ Լ. Խաչիկեանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի բարձրագոյն գնահատանքին՝ «Մեսրոպ Մաշտոց»ի մրցանակին, իսկ 1978 թ.ին՝ անոր կը շնորհուի «Ժողովուրդներու Բարեկամութեան Շքանշան»ը:

Պատմաբան եւ աղբիւրագէտ, Լ. Խաչիկեանի՝ հայ պատմագրութեան բերած մեծագոյն նպաստներէն մէկը կը հանդիսանայ անոր՝ նորանոր սկզբնաղբիւրներու յայտնաբերումն ու հրապարակումը: Այսպէս՝ ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՐԵՄՏԻՆ ՎԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՍԱՅԵԱԼ («Գիտական Ժողովածու», թիւ 1, Երեւան, 1941, էջ 151-169), ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԵՒԵԼՅՈՒ «ՎԱՍՆ ԲԱՆԻՆ ՄԱՍԱՆՑ» ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ (1943), ԶԵՆՈՆԻ «ՅԱՂԱԳՍ ԲՆՈՒԹԵԱՆ» ԵՐԿԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (1949), ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԲԱՐՁՐԲԵՐԴՅՈՒ ԽՐԱՏԱԿԱՆ ԹՈՒՂԹԸ ԱՌԱՔՈՒԱԾ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ («Բանբեր Մատենադարանի», թիւ 4, 1958, էջ 267-284), ԵՐԶՆԿԱ ՔԱՂԱՔԻ «ԵՂԲԱՐՑ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ, 1280 թ. («Բանբեր Մատենադարանի», թիւ 6, 1962, էջ 365-376), ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՐԹԵՒԻՆ ՎԵՐԱԳՐՈՒԱԾ «ՀԱՐՑՈՒՄԸ», ՈՐՊԷՍ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱԽԱՅՐԻՔ (ԲՄ, թիւ 7, 1964, էջ 301-328), ՅԱԿՈԲ ԶՈՒՂԱՅԵՑՈՒ ԿՏԱԿԸ («Պատմա-Բանասիրական Հանդէս», 1966, թիւ 4, էջ 173-186), ՍԱՐԳԻՍ ԱԲԵՂԱՅԻ ՈՒՂԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (ՊԲՀ, 1970, թիւ 3, էջ 125-148), ՀԱՅ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՅԱՅՏ ԷԶԵՐԻՑ [1. Ստեփանոս եւ Ներսէս Մեծոփեցիների ժամանակագրութիւնը: 2. Կիրակոս Ռշտունցու ժամանակագրութիւնը] (ՊԲՀ, 1972, թիւ 4, էջ 231-248):

Լ. Խաչիկեանի պատմա-բանասիրական հարցերու նուիրուած գիտական աշխատասիրութիւններէն՝ որոնք լոյս տեսած են հայագիտական մամուլի էջերուն մէջ, յիշենք՝ ԳԼԱԶՈՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԱՌԱՐՏԱԿԱՆ ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ («Երեւանի Պետական Համալսարանի Գիտական Աշխատութիւններ», թիւ 13, 1946, էջ 423-450), ԴԻԱՀԵՐԶՈՒՄԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ (1947), ԵՐԶՆԿԱՅՈՒՄ 1280 թ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆԸ («Տեղեկագիր», 1951, թիւ 12), ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ ՈՒԿՐԱՆԱՅՈՒՄ («Տեղեկագիր», 1954, թիւ 4, էջ 45-81), ՄԱՏԹԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՑՈՒ

ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (ԲՄ, ԹԻԼ 3, 1956, էջ 57-84), ԺԴ-ԺԵ. ԴԱՐԵՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՄԱՍԻՆ (ՊԲՀ, 1958, ԹԻԼ 1, էջ 110-134), ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԳՐԱՌՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ՄԷՋ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ԱՂԲԻՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ (ԲՄ, ԹԻԼ 5, 1960, էջ 21-41), ՆՈՐ ՆԻԹԵՐ ՔԵԵԻԻ ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԱՍԻՆ (1961), ՆԱԽԱՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԳՐԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՀՄԱՅԱԳՐԵՐԸ (ՊԲՀ, 1963, ԹԻԼ 4, էջ 145-158), ԷՋԵՐ ՀԱՄՇԻՆԱՀԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ («Բանբեր Երեւանի Համալսարանի», 1969, ԹԻԼ 2, էջ 115-144), ՍԻՒՆԵԱՅ ՕՐԲԵԼԵԱՆՆԵՐԻ ԲՈՒՐԹԵԼԵԱՆ ՃԻՒՂԸ (ԲՄ, ԹԻԼ 9, 1969, էջ 173-198), ՅԱԿՈԲ ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳԻՐ ԺԱ. ԴԱՐԻ (ԲԵՀ, 1971, ԹԻԼ 1, էջ 22-47), ՀԱՅ ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՏՔԸ ԺԴ-ԺԸ. ԴԱՐԵՐՈՒՄ (ՊԲՀ, 1971, ԹԻԼ 2, էջ 23-44), ՕՏԱՐԱԼԵՉՈՒ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՐՈՒՄ (ՊԲՀ, 1973, ԹԻԼ 3, էջ 27-51), ԱՐՏԱԶԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԾՈՐԾՈՐԻ ԴՊՐՈՑԸ (ԲՄ, ԹԻԼ 11, 1973, էջ 125-209), ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՑՈՒՄ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ՏԱՆՈՂ ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԻ ՎՐԱՅ (ԲՄ, ԹԻԼ 13, 1980, էջ 7-105), LE REGISTRE D'UN MARCHAND ARMENIEN EN PERSE, EN INDE ET AU TIBET (1682-1698), «Annales», P., 1967, No. 2:

Առանձին հատորներով լոյս տեսած Լ. Խաչիկեանի աշխատասիրութիւնները՝ ՓՈՔՐ ՀԱՅՔԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ, Դ. ԴԱՐ (Երեւան, 1951), ԺԴ. ԴԱՐԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ (Երեւան, 1950), ԺԵ. ԴԱՐԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ, Ա. ՀՏՐ. (Երեւան, 1955), Բ. ՀՏՐ. (Երեւան, 1958), Գ. ՀՏՐ. (Երեւան, 1967), ՅՈՒՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՅ ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՈՒԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ, Ա. ՀՏՐ., (Երեւան, 1965), Բ. ՀՏՐ., (Երեւան, 1970) [հեղինակակից՝ Աս. Մնացականեան], ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔՈՆԵՑԻ, ՅԱՂԱԳՍ ՔԵՐԱԿԱՆԻՆ (Երեւան, 1977), ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԻՐ-ԴԱԹԵԱՆ ՋՈՒՂԱՑՈՒ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՄԱՐԸ (Երեւան, 1984) [հեղինակակից՝ Յ. Դ. Փափագեան]: Անոր գրչին կը պատկանի նաեւ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԺԴ-ԺԵ. ԴԱՐԵՐՈՒՄ («Հայ Ժողովրդի Պատմութիւն», Ակադ. Հրատ., Դ. հտր., Երեւան, 1972, էջ 15-80) ուսումնասիրութիւնը:

Լ. Խաչիկեան կը մահանայ 1982 թ.ի Մարտի 12-ին, Երեւան:

ՎԱԶԳԵՆ Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ (1913-1982)

Վազգէն Արտաշէսի Յակոբեան ծնած է Լեռնագիւղ (ՀՍ-ՍՀ-ի Ղուկասեան շրջան), 1913 թ.ի Փետրուարի 14-ին: Միջնակարգ ուսումը կը ստանայ Լենինականի մէջ: 1936-1941 թթ.ուն կը հետեւի Երեւանի Պետական Համալսարանի Պատմութեան Բաժանմունքի դասընթացներուն: Ուսման ընթացքը աւարտելէ ետք կը մեկնի Հոկտեմբերեանի շրջանի Նալբանդեան գիւղը, ու տեղի դպրոցին մէջ կը ստանձնէ ուսուցիչի եւ տնօրէնի պաշտօն: Համալսարհային Բ. Պատերազմի պատճառով կը մեկնի ճակատ, ուր 1943 թ.ին կը վիրաւորուի ու կը

վերադառնայ երկիր: 1944 թ.ին մուտք կը գործէ Երեւանի Պետական Համալսարանի ասպիրանդականի բաժինը, ուր, 1948 թ.ին՝ մեծանուն հայագէտ Յակոբ Մանանդեանի ղեկավարութեամբ պատրաստած «Արիստոտելին Վերագրուած Յաղագս Աշխարհի Աշխատութեան Հայկական Թարգմանութեան Ընդարձակ Բնագիրը եւ Հայկական Մեկնութիւնները» ուսումնասիրութեան համար կը ստանայ Պատմական Գիտութիւններու Թեկնածու աստիճանը: Իսկ 1967 թ.ին՝ ան կ'արժանանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին, «Հայոց Կանոնագիրքը» ուսումնասիրութեան եւ հրատարակութեան համար:

1947 թ.ին Վ. Յակոբեան պաշտօնի կը կոչուի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ, ուր 1971 թ.էն սկսած մինչեւ իր կեանքին վերջին օրերը կը վարէ Հայ Ժողովուրդի Միջին Դարերու Պատմութեան Բաժնի վարիչի պաշտօնը: Վերոյիշեալ իր պաշտօնավարութեան առընթեր, 1933 թ.էն սկսած՝ պարբերաբար հայ ժողովուրդի պատմութիւն կը դասաւանդէ միջնակարգ դպրոցներու մէջ, իսկ 1969-1974 թթ.ուն՝ Կիրովականի Մանկավարժական Ինստիտուտին մէջ: 1972 թ.ին անոր կը շնորհուի Փրոֆեսորի կոչում: Իսկ

1974 թ.ին ան կ'արժանանայ ՀՍՍՀ Գիտություններու Ակադեմիայի «Մեսրոպ Մաշտոց»-ի անուան մրցանակին, «Կանոնագիրք Հայոց» աշխատասիրութեան համար:

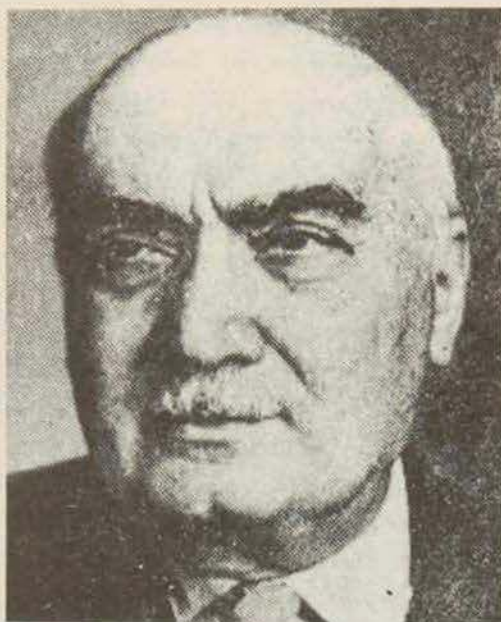
Բարեխիղճ, բծախնդիր ու համբերատար աշխատող, պատմաբան ու աղբիւրագէտ Վ. Յակոբեան տասնամեակներու ընթացքին կը յաջողի երկու հազար հին ձեռագիր ուսումնասիրել, ու անոնց մէջէն հաւաքել, ընտրել ու հրատարակութեան պատրաստել հարիւրաւոր ժամանակագիրներ, յիշատակարաններ, կանոնագրեր ու փաստաթուղթեր, իւրաքանչիւր հրատարակութիւն օժտելով խորազնին ուսումնասիրութեամբ ու մասնագէտի վայել գիտական ծանօթագրութիւններով:

Տասնամեակներու վրայ տարածուած Վազգէն Յակոբեանի հայագիտական վաստակը այժմ մեծ մասով ամփոփուած կը գտնենք առանձին հատորներու, ժողովածուներու եւ հայագիտական մամուլի մէջ: Այսպէս. ՄԱՆՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԳ-ԺԸ. ԴԴ. (Երեւան, Ա. հտր., 1951, Բ. հտր., 1956), ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ (Երեւան, Ա. հտր., 1964, Բ. հտր., 1971), ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԵՐԻ ԺԻ. ԴԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ (Երեւան, Ա. հտր., 1974, Բ. հտր., 1978) [հեղինակակից՝ Աշոտ Յովհաննիսեան]: Պատրաստ է եւ շարքին Գ. հատորը, իսկ Դ. եւ Ե. հատորները լրացուցիչ աշխատանքով կը պատրաստուին հրատարակութեան: Վազգէն Յակոբեան հեղինակակից է ՀԱՅ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԺԸ. ԴԱՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԵՄԱՄԵԱԿՈՒՄ աշխատասիրութեան Բ. հատորի Ա. մասին, (Երեւան, 1964): Անոր գրչին կը պատկանին հայագիտական մեծ նշանակութիւն ունեցող փոքրածաւալ ուսումնասիրութիւններ, ինչպէս՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԲԻՐՆԵՐԸ ՈՒՔՐԱԻՆԱՅԻ ԵՒ ՈՒՔՐԱԻՆԱՅԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԲԻՐՆԵՐԸ ՈՒՔՐԱԻՆԱՅԻ ԵՒ ՈՒՔՐԱԻՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ յօդուածները — Ուքրաինական եւ Հայ ժողովուրդների Պատմական Կապերը եւ Բարեկամութիւնը երկու հատորներու մէջ (ռուսերէն) —, ՀԵԹՈՒՄ ՊԱՏՄԻՋԻ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ («Տեղեկագիր», 1948, թիւ 10), ԱՆԱՆՈՒՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՄ ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԵՒԵԼՅՈՒ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԻԵՋԵՐԱԿԱՆ»-Ի ՀԱՄԱՌՕՏ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ («Տեղեկագիր», 1949, թիւ 7), ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԵՐՁՆԿԱՅՈՒ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐԸ («Տեղեկագիր», 1957, թիւ 6), ԴԱՒԻԹ ՔՈՐԱՅՐԵՑՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲՈՅՍԵՐԻ ՍԵԼԵԿՏԻԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ եւ այլ ուսումնասիրութիւններ: Իսկ շարք մը աշխատասիրութիւններ ու յօդուածներ ցարդ կը մնան անտիպ:

Վազգէն Յակոբեան կը մահանայ 1982 թ.ի Մայիսի 6-ին, Երեւան:

ԱՐՏԱՇԷՍ Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ (1886-1982)

Արտաշէս Բալասիի Կարինեան (Գաբրիէլեան) ծնած է Պաքու, 1886 թ.ի Նոյեմբերի 24-ին: 1905 թ.ին կ'աւարտէ ծննդավայրի միջնակարգ դպրոցը ու կ'անցնի Բեթերսպուրկ, ու մուտք կը գործէ տեղւոյն համալսարանի Իրաւաբանական Բաժանմունքը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1910 թ.ին: Ապա կը վերադառնայ Պաքու, եւ սակայն քաղաքական պատճառներով կը դատապարտուի հեռանալ քաղաքէն: 1918 թ.ին Ա. Կարինեան կրկին կը վերադառնայ Պաքու: Ապա կ'անցնի Մոսկուա, ուր աշխատանքի կը կոչուի Ազգութիւններու Կոմի-

սարիատին կից Հայկական Գործերու Կոմիսարիատի բաժնի վարիչի պաշտօնով: Այստեղ ան միաժամանակ կը խմբագրէ «Կոմինիստ» ամսագիրը եւ «Կարմիր Դրօշակ» թերթը: Ապա՝ 1924 թ.ին կը հաստատուի Երեւան, ուր մինչեւ 1930 թ. կը ստանձնէ պետական մէկէ աւելի պատասխանատու պաշտօններ: 1929-1930 թթ.ուն կը խմբագրէ «Անդրկովկասի Ժողովրդական Տնտեսութիւն» (ռուսերէն) եւ «Նոր Ուղի» պարբերականները: 1941 թ.էն սկսած, Ա. Կարինեան ամբողջապէս կը նուիրուի գիտական աշխատանքի: 1943 թ.ին պաշտօնի կը կոչուի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան Ինստիտուտին մէջ՝ իրեն աւագ գիտաշխատող, ուր ապա իրեն կը վստահուի բաժնի վարիչի պաշտօնը: 1956 թ.ին կ'ընտրուի Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ակադեմիկոս: 1960-1963 թթ.ուն կը վարէ Ակադեմիայի Հասարակական Գիտութիւններու Բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղարի, իսկ 1963-1965 թթ.ուն՝ Ակադեմիայի փոխ նախագահի պաշտօնները:

Հասարակական ու գիտական իր ծառայութիւններուն համար Ա. Կարինեան կը պարգեւատրուի «Լենին»ի, «Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան», «Աշխատանքային Կարմիր Դրօշ»ի շքանշաններով, իսկ 1976 թ.ին, ան կ'արժանանայ «Սոցիալիստական Աշխատանքային Հերոս» կոչումին:

Հարուստ է Ա. Կարինեանի գրականագիտական, պատմագրական ու մատենագիտական վաստակը: Առանձին հատորներով լոյս տեսած են անոր՝ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵԱՆՔ (1906), ԻՄԲԵՐԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ (Երեւան, 1924), ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ (Երեւան, 1925), ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ 1905-ԻՆ (Երեւան, 1927), ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԸ ԵՒ ԺԹ. ԴԱՐԻ 60-ԱԿԱՆ ԹԹ.ՈՒ ՌՈՒՍ ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԳՈՐԾԻՋՆԵՐԸ (Երեւան, 1949), ԳՐԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ (Երեւան, 1955), ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ ՀԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ (Երեւան, Ա. Հտր., 1956, Բ. Հտր., 1960), ԳՐԱԿԱՆ-ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ (Երեւան, 1962), ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ (Երեւան, 1971), ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՅ (Երեւան, 1972), ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ԵՂԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐՕՇԻ ՆԵՐՔՈՅ (Երեւան, 1976), ՄԵԾ ՀՈՒՄԱՆԻՍՏ-ԳՐՈՂ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԸ (Երեւան, 1979) աշխատասիրութիւնները:

Արտաշէս Կարինեան կը մահանայ 1982 թ.ի Մայիսի 29-ին, Երեւան:

ՊԵՐՃ Ֆ. ՍԱՊՊԱՂԵԱՆ (1918-1982)

Պերճ Ֆարեսի Սապպաղեան ծնած է Հալէպ, 1918 թ.ի Օգոստոսի 18-ին: Ան իր նախակրթութիւնը կը ստանայ Հալէպի Ազգային Հայկազեան Վարժարանին մէջ, իսկ միջնակարգ ուսումը՝ տեղւոյն Ֆրեր Մարիսթներու դպրոցին մէջ: Տարի մը Հայկազեանի մէջ Փրանսերէն լեզու դասաւանդելէ ետք, կը նետուի առեւտրական ասպարէզ, եւ պաշտօնի կը կոչուի «Էֆրիքըն Իսթըրն» ընկերութեան մէջ: Իր ասպարէզի գծով ան կը հետամտի բարձրագոյն ուսման, Լոնտոնի մէջ հետեւելով առեւտրական եւ օրէնսդրական դասընթացներու:

Ապա՝ Հալէպի մէջ կը հիմնէ իր սեփական առեւտրական գրասենեակը, որուն տնօրէնի պաշտօնը կը վարէ միաժամանակ:

Անկախ իր ընտրած ասպարէզէն, Պերճ Սապպաղեան կանուխէն հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերէ դրամագիտութեան եւ պատմագիտութեան հանդէպ: Ինքնաշխատութեամբ, կամ մասնաւոր ուսուցիչներու հսկողութեամբ՝ հայերէնի կողքին ան կը տիրապետէ արաբերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն լեզուներուն, ինչպէս նաեւ կը ծանօթանայ հին ասորերէնին: Տարի մը կը խմբագրէ Հալէպի «Եփրատ» օրաթերթը: Դեռ երիտասարդ, կ'աշխատակցի Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի աշխատասիրած «Պատմութիւն Հալէպի Հայոց» եռահատոր երկին՝ անգլերէն լեզուէ թարգմանութիւններ կատարելով հեղինակին համար: Ժամանակի ընթացքին սակայն ան իր հմտութիւնը կը խորացընէ դրամագիտութեան մէջ, դառնալով Մերձաւոր Արեւելքի, ու յատկապէս արաբական աշխարհի այդ մարզին ծանօթ ու փնտռուած մասնագէտներէն մէկը: Աշխոյժ մասնակցութիւն բերելով մէկտեղ հալէպահայ մշակութային կեանքին, որուն մղիչ ու ղեկավար ուժերէն մէկն է ան քառասունական եւ յիսունական թուականներուն, միաժամանակ կը հանդիսանայ հայ-արաբ մշակութային գործակցութեան գլխաւոր օղակներէն մէկը: Անդամ՝ Սուրիոյ Հնագիտական Ընկերակցութեան, մաս կը կազմէ անոր վարչութեան, մինչեւ վերջ մնալով այդ մարմինն ախաճեռող ու գործօն անդամներէն մէկը:

Հակառակ իր կուտակած գիտական մեծ պաշարին, բժախնդիր ու զուսպ՝ Պերճ Սապպաղեան կը մնայ ժլատ գրիչի տէր մարդ: Սակայն եթէ գիրի ճամբով գիտական-ստեղծագործական իր խօսքը կը մնայ սահմանափակ էջերու մէջ, բանաւոր կերպով սակայն՝ ան տարբեր ծաւալ ու տարողութիւն կ'ունենայ: Սուրիոյ Հնագիտութեան Ընկերակցութեան նախագահ Սատր Բառաքիպիի վկայութիւնը լաւագոյն գրաւականն է վերոյիշեալ իրողութեան. Պերճ Սապպաղեան «հնագէտ էր եւ հմուտ մասնագէտ դրամագիտութեան: Հալէպ քաղաքը, աւա՛ղ, կորսնցուց իր լաւագոյն սղբիւրը, որուն կը դիմէին բոլոր անոնք, որոնք լուսաբանութեան պէտք ունէին»:

Պերճ Սապպաղեանի թիւով սակաւ դրամագիտական յօդուածները գլխաւորաբար կը մնան «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ի եւ Հալէպի «Գեղարդ—Սուրիահայ Տարեգիրք»ի էջերուն մէջ:

Պերճ Սապպաղեան կը մահանայ 1982 թ.ի Յուլիսի 12-ին, Հալէպ:

ՆՇԱՆ Յ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (1908-1982)

Նշան Յակոբի Մուրատեան ծնած է Մարգարա (ՀՍՍՀ-ի Հոկտեմբերեանի շրջան), 1908 թ.ի Մայիսի 1-ին: Ան իր միջնակարգ ուսումը կը ստանայ Երեւանի Կրօնակայայի անուան դպրոցին մէջ, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1926 թ.ին: 1929-1932 թթ.ուն իրբեւ հայերէն լեզուի ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Վարդենիսի եւ Կամոյի շրջաններու դպրոցներուն մէջ: 1933-1945 թթ.ուն՝ իրբեւ գիտաշխատող պաշտօնի կը կոչուի Երեւանի Գրականութեան Թանգարանին մէջ: 1944 թ.ին՝ հեռակայ կարգով, ան կ'աւարտէ Երեւանի Խաչատուր Աբովեանի անուան Մանկավարժական Ինստիտուտը: 1947-1953 թթ.ուն կը վարէ Երեւանի Գարրիէլ Սունդուկեանի անուան Թատրոնի Գրական Բաժնի վարիչի պաշտօնը, ապա՝ «Հայֆիլմ» հիմնարկին մէջ կը ստանձնէ խմբագրի աշխատանք: 1965 թ.ին՝ «Յովհաննէս Յովհաննիսեանի Արուեստը» խորագրով իր թեզի պաշտպանութենէն ետք կը ստանայ Բանասիրական Գիտութիւններու թեկնածու աստիճանը: 1967 թ.էն ըսկսած՝ իրբեւ աւագ գիտաշխատող կը պաշտօնավարէ ՀՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արուեստի Ինստիտուտին մէջ: 1976 թ.ին կը պաշտպանէ «Աբովեանի Պոէտիկան» վերնագրով իր աւարտաճառը ու կ'արժանանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին:

Գիտական-ստեղծագործական աշխատանքին զուգահեռ, Ն. Մուրատեան իր մասնակցութիւնը կը բերէ Միքայէլ Նալբանդեանի երկերու լիակատար ժողովածուի (1940-1947 թթ.) եւ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի երկերու լիակատար ժողովածուի (1964-1968 թթ.) ակադեմական հրատարակութիւններուն: Ան նաեւ իր մասնակցութիւնը կը բերէ Շէյքսպիրի ու անոր մասին՝ վերջին տասնամեակներուն Հայաստանի մէջ հրատարակութեան պատրաստուած բոլոր հատորներու խմբագրութեան ու հրատարակութեան աշխատանքներուն:

Ն. Մուրատեանի աշխատասիրութիւններէն առանձին հատորով լոյս տեսած են. ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ (Երեւան, 1954), ԱՐՄԷՆ ԱՐՄԷՆԵԱՆ (Երեւան, 1959), ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ (Երեւան, 1964), ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՊՈՒՏԻԿԱՆ (Երեւան, 1979), ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ, ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ (Երեւան, 1980): Իրմէ անտիպ կը մնան շէյքսպիրագիտական երկու հատորներ՝ «Շէյքսպիրի Կեանքն ու Գործը» եւ «Շէյքսպիրի Տիպերի Հանրագիտարանը»:

Ն. Մուրատեան կը մահանայ 1982 թ.ի Յուլիսի 27-ին, Երեւան:

ՍԻՍԱԿ Յ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (1905-1982)

Սիսակ Յակոբի Վարժապետեան ծնած է Մարաշ, 1905 թ.ին: Համալսարհային Ա. Պատերազմին՝ թուրքերու կողմէ հայոց դէմ գործադրուած կոտորածի ու հալածանքի օրերուն, 1915 թ.ին, կ'ապաստանի Թաֆիլէ, ապա Քերեկ (Յորդանան), ուր կը մնայ մինչեւ զինադադար, երբ կ'անցնի Լիբանան, ու ոտք կը դնէ Ճըպէյլի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Որբանոցը, ուր եւ կը ստանայ նախակրթութիւնն ու միջնակարգ ուսումը: Մասնագիտական բարձրագոյն ուսման համար մուտք կը գործէ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարան, որուն

Առեւտրական Գիտելիքներու Բաժանմունքին դասընթացքը կ'աւարտէ 1929 թ.ին: Երկար տարիներ Պէյրութի մէջ միջազգային քարիւղի ընկերութեան մը մէջ իր պաշտօնավարութեան շրջանին՝ միաժամանակ ուսուցչական պաշտօն կը վարէ քաղաքի հայկական երկրորդական վարժարաններուն մէջ (մասնաւորաբար Հայ Աւետարանական Գուլէճի)՝ դասաւանդելով առեւտրական գիտելիքներ, սղագրութիւն ու մեքենագրութիւն: 1960-ական թթ.ուն՝ Պէյրութի մէջ կը հաստատէ Առեւտրական Գիտելիքներու իր սեփական դպրոցը, զոր ձեռնհասութեամբ կը վարէ աւելի քան տասնամեակ մը:

Ասպարէզին ճամբով իր տարած գործունէութեան առընթեր, Ս. Վարժապետեան գործօն մասնակցութիւն կը բերէ պէյրութահայ գաղութի ազգային, հասարակական ու գրական կեանքին: Ան կը հանդիսանայ հիմնադիրներէն մէկը Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան, ինչպէս նաեւ «Ծիածան» գրական ամսաթերթին (1939-1949 թթ.), որուն պաշտօնական արտօնատէրն է ան: Գրական իր հետաքրքրութիւնը բանաստեղծութիւններու ճամբով արտայայտելով հանդերձ, կը նուիրուի թարգմանչական աշխատանքի, արաբ եւ լիբանանցի մեծանուն գրողներու կեանքն ու գործերը հայ ընթերցողներուն ներկայացընելու մտահոգութեամբ: Այս գծով կը հրատարակէ՝ ՃՊՐԱՆ ԽԱԼԻԼ ՃՊՐԱՆ (Պէյրութ, 1966), ԱՊՈՒ ԱԼԱ ԷԼ ՄԱԱՐԻ (Պէյրութ, 1972), ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱՅԻՄԻ (Պէյրութ, 1979) հատորները: Սակայն Ս. Վարժապետեանի ուշադրութիւնը գլխաւորաբար կը կեդրոնանայ Լիբանանի ու լիբանանահայ գաղութի պատմութեան, որուն սերտողութեան ու նիւթերու մէկտեղումին կը նուիրէ ամբողջ տասնամեակներ: 1933 թ.-ին թարգմանաբար լոյս կ'ընծայէ Իսկէնտէր Աբգարիոսի «Սարսափներու Գիրքը», նուիրուած՝ 1860-ական թթ.-ու Լիբանանի ներքին խռովութիւններուն: Իսկ 1950-ական թթ.-էն սկսած յաջորդաբար լոյսին կու գան լիբանանահայ գաղութին նուիրուած անոր հինգ հատորները. ՀԱՅԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ, Ա. ՀՏՐ., Պատմութիւն Լիբանանահայ Գաղութի՝ Հնագոյն Դարերէն Մինչեւ Ա. Ընդհ. Պատերազմին Վերջաւորութիւնը (Պէյրութ, 1951, Բ. տպագրութիւն՝ Պէյրութ, 1982), ՀԱՅԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ, Հանրագիտարան Լիբանանահայ Գաղութի 1920-1980, Բ., Գ. ՀՏՐ. (Պէյրութ, 1981), Դ., Ե. ՀՏՐ. (Պէյրութ, 1983), THE ARMENIANS (Chicago, 1977).

Վերջին տարիներուն, արդէն հանգստեան կոչուած, ան յաճախ կ'այցեելէ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ, ուր հաստատուած էին իր զաւակները:

Ս. Վարժապետեան կը մահանայ 1982 թ.-ի Սեպտեմբերի 14-ին, Մունսթըր (Ինտիանա, ԱՄՆ):

Ա.ԼԵՔՍԱՆԴՐ Ա. ՍԱՀԻՆԵԱՆ (1910-1982)

Ալեքսանդր Արամի Սահինեան ծնած է Վարդաղբիւր (Լոռիի շրջան), 1910 թ.ի Յուլիսի 15-ին: Թիֆլիսի 76-րդ հայկական միջնակարգ դպրոցը ավարտելէ ետք, 1926-1930 թթ.ուն՝ ուսուցչական պաշտօնով կը մեկնի Թումանեանի շրջանի Ճոճկան գիւղը: 1930 թ.ին մուտք կը գործէ Երեւանի նորարաց Շինարարական (հետագային՝ Պոլիտեխնիկական) ինստիտուտի ծարտարապետութեան Բաժանմունքը: 1937 թ.ին, ուսման ընթացքը ավարտելէ ետք պաշտօնի կը կոչուի «Հայպետնախագիծ» հիմնարկին մէջ: Համաշխարհային Բ. Պատերազմի տարիներուն, 1942 թ.ին կը մեկնի ճակատ: Կռիւներու ընթացքին կը վիրաւորուի ու երկիր կը վերադառնայ 1943 թ.ին: Նոյն տարին իսկ կ'ընդունուի ՀՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան ինստիտուտի ասպիրանդականի բաժինը: 1952 թ.ին՝ պաշտպանելէ ետք «Քասաղի Բազիլիկայի ծարտարապետութիւնը» խորագրով իր ավարտաճառը, կ'արժանանայ ծարտարապետական Գիտութիւններու Թեկնածուի աստիճանին: 1953 թ.ին կը նշանակուի ԳԱ Արուեստի ինստիտուտի ծարտարապետութեան գիտաշխատող, իսկ 1958 թ.էն սկսած՝ նոյն բաժնի վարիչ, պաշտօն, զոր կը վարէ մինչեւ վերջ:

Գիտական-հետազոտական իր աշխատանքին զուգահեռ, ասպարէզային կեանքի ամբողջ տեւողութեան՝ Ա. Սահինեան կը զբաղի հայ ծարտարապետութեան կարեւորագոյն կոթողներու պեղումներով (Էջմիածնի Մայր Տաճար, Զովունի), ու կը յաջողի բացայայտել այդ կառոյցներուն իւրայատկութիւնները: Անոր ուշադրութիւնը սեւեռած կը մնայ հայ ծարտարապետութեան երկու բնագաւառներու վրայ. Հայաստանի վաղ քրիստոնէական բազիլիկաները, եւ Հայաստանի նախաքրիստոնէական ծարտարապետութիւնը:

Ա. Սահինեան՝ տարիներ շարունակ, իբրեւ Հայաստանի Յուշարձաններու Պահպանութեան եւ Վերականգնումի Վարչութեան Գիտամեթոտական Խորհուրդի, ինչպէս եւ էջմիածնի Մայր Տաճարի Ճարտարապետա-շինարարական Ժողովի անդամ, իր մասնակցութիւնը կը բերէ բազմաթիւ յուշարձաններու վերականգման նախագիծերու քըն-նարկման ու վերակառուցման աշխատանքին:

Ա. Սահինեանի ճարտարապետական ասպարէզին «սիրանքը» կը հանդիսանայ Գառնիի հեթանոսական տաճարի ամբողջական վերականգնումին համար իր պատրաստած նախագիծը, ու այդ նախագիծով՝ անոր վերականգման իրականացումը, որուն համար ամբողջ տասը տարիներ կը նուիրաբերէ իր կեանքէն: Այդ մեծագոյն իրագործման համար, 1975 թ.ին, Ա. Սահինեան կ'արժանանայ Հայաստանի Հանրապետութեան Պետական Մրցանակին:

1961 թ.ին Ա. Սահինեան կ'արժանանայ Հայկական ՍՍՀ Արուեստի Վաստակաւոր Գործիչի կոչումին: Ան նաեւ պարգեւատրուած է «Հայրենական Պատերազմի Ա. Աստիճան»ի եւ «Պատուոյ Նշան» շքանշաններով:

Շուրջ երեսուն հինգ տարիներու գիտահետազոտական իր գործունէութեան ընթացքին, Ա. Սահինեան՝ հայ ճարտարապետութեան ժառանգութեան ուսումնասիրութեան կը նուիրէ աւելի քան յիսուն աշխատասիրութիւններ, որոնք գլխաւորաբար կը մնան հայագիտական մամուլի էջերուն մէջ: Առանձին հատորով լոյս տեսած են՝ ՔԱՍԱՂԻ ԲԱԶԻԼԻԿԱՅԻ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1955), ԳԱՌՆԻԻ ԵՒ ԳԵՂԱՐԴԻ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐԶԱՆՆԵՐԸ (Երեւան, 1969), ԳԱՌՆԻ-ԳԵՂԱՐԴ (Երեւան, 1978) երկասիրութիւնները, իսկ իր մահէն ետք կը հրատարակուի կոթողական իր աշխատասիրութիւնը՝ ԳԱՌՆԻ ԱՆՏԻԿ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐԻ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1983): «Ակնարկ Հայ ճարտարապետութեան Պատմութեան» (Երեւան, 1964) հատորին մէջ, Ա. Սահինեանի գրչին կը պատկանին ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՐԿԱՏՐԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՐԳԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆՈՒՄ (էջ 49-72) եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՂ ՖԵՈԴԱԼԻԶՄԻ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆՈՒՄ (էջ 75-126) խորագրուած երկրորդ եւ երրորդ գլուխները: Իսկ տակաւին անտիպ կը մնայ էՋՄԻԱՄԻՆ խորագրուած աշխատասիրութիւնը, ուր հեղինակը համատեղած է տարիներու իր հետազոտութեանց արդիւնքները:

Ա. Սահինեան կը մահանայ 1982 թ.ի Նոյեմբերի 4-ին, Երեւան:

ԾԱՏՈՒՐ Պ. ԱՂԱՅԵԱՆ
(1911-1982)

Ծատուր Պաւելի Աղայեան ծնած է Գանձակ նահանգի Փիփ գիւղը, 1911 թ.ի Դեկտեմբերի 30-ին: Ան իր նախակրթութիւնը կը ստանայ Շամխորի շրջանի Մարտունի գիւղը, ուր 1917 թ.էն սկսած բնակութիւն հաստատած էին Աղայեանները: 1930 թ.ին, աւարտելէ ետք Կիրովապատի Հայկական Մանկավարժական Ուսումնարանը, յաջորդ մէկ քանի տարիներուն, հայրենի Արցախի մէջ ան կը նուիրուի ուսուցչական ասպարէզի: 1933 թ.ին մուտք կը գործէ Մոսկուայի Չերնիշեւսքիի անուան Պատմափիլիսոփայութեան-Գրականութեան Ինստիտուտը, որուն Պատմութեան Բաժանմունքին ընթացքը կ'աւարտէ 1937 թ.ին, միաժամանակ՝ հետեւելով ու աւարտելով Երեւանի Հեռակայ Մանկավարժական Ինստիտուտի Պատմութեան Բաժանմունքի դասընթացքը: 1937-1938 տարեշրջանին, Մ. Աղայեան կրկին կ'անցնի մանկավարժական աշխատանքի՝ Լեռնային Ղարաբաղի եւ Պաքուի մէջ, ըստանձնելով ուսուցչական ու կրթական-վարչական զանազան պաշտօններ: 1938-1941 թթ.ուն ան կը հետեւի Մոսկուայի Լոմոնոսովի անուան Համալսարանի ասպիրանդուրայի դասընթացքներուն, ուր եւ 1941 թ.ին կը պաշտպանէ իր աւարտաճառը՝ ստանալով Պատմական Գիտութիւններու Թեկնածու աստիճանը: 1941-1948 թթ.ուն Պաքուի մէջ ան կը ստանձնէ Լենինի անուան Մանկավարժական Ինստիտուտի Հայկական Բաժնի տնօրէնի պաշտօնը, կը դասախօսէ Կիրովի անուան Համալսարանին մէջ եւ Ազրպէյջանական ՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ կը վարէ աւագ գիտաշխատողի եւ գիտական քարտուղարի պաշտօնները: 1948 թ.ին, Մոսկուայի Լոմոնոսովի անուան Համալսարանին մէջ կը պաշտպանէ «1870 թ. Գիւղացիական Ռեֆորմը Ադրբեջանում» խորագրով իր աւարտաճառը ու կ'արժանանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին:

1948 թ.ին Մ. Աղայեան Պաքուէն կը տեղափոխուի Երեւան, ու կը նշանակուի Հայկական ՍՍՀ Գիտական Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտի Սովետական Հասարակարգի Պատմութեան Բաժնի վարիչ, միաժամանակ ղսասաւանդելով Երեւանի Պետական Համալսարանի եւ Խաչատուր Աբովեանի անուան Մանկավարժական Ինստիտուտին մէջ: 1949-1951 թթ.ուն կը ստանձնէ «Տեղեկագիր Հասարակական Գիտութիւններ» ամսաթերթի պատասխանատու խմբագրի պաշտօնը: 1950 թ.ին անոր կը շնորհուի Փրոֆեսորի կոչում: Նոյն թ.ին կ'ընտրուի Հայկական ՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ: 1954-1961 թթ.ուն ան կը վարէ ՀՍՍՀ ԳԱ Պատմութեան Ինստիտուտի Նոր Պատմութեան Բաժինը: 1961-1968 թթ.ուն կը վարէ ՍՄԿԿ Կենտկոմին կից Մարքսիզմ-Լենինիզմի Ինստիտուտի Հայկական Բաժանմունքի տնօրէնի պաշտօնը: 1968 թ.ին կ'ընտրուի ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս եւ Ակադեմիայի Հասարակական Գիտութիւններու Բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար: 1968-1972 թթ.ուն կը վերստանձնէ «Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւններ» (նախապէս՝ «Տեղեկագիր») պատասխանատու խմբագրի պաշտօնը: 1979 թ.էն մինչեւ իր մահը Մ. Աղայեան կը վարէ Երեւանի Պետական Համալսարանի Կուսակցութեան Պատմութեան Ամբիոնը:

Հայ ժողովուրդի նոր ու նորագոյն շրջանի մասնագէտ, Մատուր Աղայեան հեղինակ է՝ գրուած հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով, չուրջ երեսուն մենագրութիւններու, որոնք լոյս տեսած են առանձին հատորներով, ու մօտ երկու հարիւր փոքրածաւալ ուսումնասիրութիւններու, որոնք կը մնան հայագիտական մամուլի էջերուն մէջ: Ա. Մատուրեանի մենագրութիւններէն յիշենք. ՌԵԻՈԼԻԹԻՑԻՈՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 1905-1907 թթ. (Երեւան, 1955), ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՌԵԻՈԼԻԹԻՑԻԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ (Երեւան, 1957), ՈՒՐՈՒԱԳԾԵՐ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, ՊՐԱԿ 3, 1935-1945 (Երեւան, 1960), [հեղինակակից՝ Ե. Մ. Խալեյեան], ՀԱՅ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԴԱՐԱՒՈՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1961), ԱՐՇԱԽԻՐ ՄԵԼԻՔԵԱՆ (Երեւան, 1969), ՄԵԾ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՊՐՈՑԵՍԸ (Երեւան, 1977), ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԺԱԿԱՏԱԳՐՈՒՄ — Արեւիկեան Հայաստանը Ռուսաստանին Միանալու 150-ամեակին — (Երեւան, 1981), ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (Երեւան, 1982): Մ. Աղայեան ծաւալուն մասնակցութիւն ունի նաեւ Հայ ժողովրդի Պատմութիւն-ի ակադեմիական հրատարակութեան ութհատորեակի Ե., Զ. եւ Է. հատորներու հեղինակութեան գործին մէջ:

Մ. Աղայեան կը մահանայ 1982 թ.ի Դեկտեմբերի 3-ին, Երեւան:

ՀԱՅԿ Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (1925-1983)

Հայկ Գրիգորի Մելքոնեան ծնած է Հալէպ (Սուրիա), 1923 թ.ի Դեկտեմբերի 25-ին: Նախակրթութիւնը կը ստանայ բնակավայրի Ազգային Հայկազեան Վարժարանին մէջ, զոր կ'աւարտէ 1936-ին: 1937-1942 թթ.ուն ան իր ուսումը կը շարունակէ Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց դպրոցին մէջ, իսկ 1943 թ.ին մուտք կը գործէ Երուսաղէմի Հոգեւոր Ճեմարանը, որուն ուսման ընթացքը կ'աւարտէ 1945 թ.ին: 1946 թ.ին՝ ծնողներուն հետ ան կը գաղթէ Հայաստան, ուր առաջին երեք տարիներուն՝ 1946-1949 թթ., իրրեւ ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ

Երեւանի Յակոբ Յակոբեանի անուան դպրոցին մէջ, դասաւանդելով անգլերէն լեզու: 1946 թ.ին, միաժամանակ կը սկսի հետեւիլ Համալսարանական ուսման, արձանագրուելով Երեւանի Պետական Համալսարանի Բանասիրական Բաժանմունքի դասընթացներուն: Համալսարանի ընթացքը աւարտելէ ետք՝ 1959-1962 թթ.ուն, Հ. Մելքոնեան մուտք կը գործէ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտի ասպիրանդական բաժինը, ու ժամանակի մը համար կը մեկնի Լենինկրատ, նշանաւոր ասորագէտ Ն. Վ. Պիգուլեւսկայայի ղեկավարութեամբ կատարելագործելու իր մասնագիտութիւնը: 1964 թ.ին, պաշտպանելէ ետք «Հայ-Ասորական Յարաբերութիւնները Գ-Ե Դարերում» խորագրուած իր թեզը, ան կը ստանայ Պատմական Գիտութիւններու Թեկնածու աստիճանը: 1962 թ.էն սկսած Հ. Մելքոնեան կը սկսի պաշտօնավարել ԳԱ Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ, նախ իրրեւ կրտսեր գիտաշխատող, իսկ 1964 թ.էն մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը՝ իրրեւ աւագ գիտաշխատող: 1981 թ.ին՝ «Ազիաբենի Պետութիւնը եւ Հայաստանը» վերնագրուած իր աւարտաճառը պաշտպանելէ ետք, կ'արժանանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին:

Գիտական Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ իր վարած աշխատանքին զուգահեռ, 1976 թ.էն սկսած, Հ. Մելքոնեան՝ իրեւանդամ էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի, իր մասնակցութիւնը կը բերէ էջմիածնի բոլոր ձեռնարկներուն: 1981 թ.ին, ընդառաջելով Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հրաւերին, անմաս կը կազմէ էջմիածնի Մայր Աթոռին կողմէ հրատարակութեան պատրաստուող Աստուածաշունչի արեւելահայերէն նոր թարգմանութեան խմբագրական մարմին, իսկ 1982 թ.էն սկսած, ան նաեւ կը հրաւիրուի իր մասնակցութիւնը բերելու «էջմիածին» ամսագրի խմբագրական աշխատանքներուն:

Հմուտ պատմաբան եւ ասորագէտ, Հ. Մելքոնեան իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ հայ-ասորական յարաբերութիւններու ուսումնասիրութեան: Ան նաեւ իր ներդրումը կը կատարէ ասորական սկզբընաղբիւրներու գիտական թարգմանութեան գործին: Անոր մեծ ու փոքր չուրջ քսան ուսումնասիրութիւնները՝ գրուած հայերէն ու ռուսերէն լեզուներով, ընդհանրապէս կը մնան հայագիտական մամուլի էջերուն մէջ: Իսկ առանձին հատորներով լոյս տեսած են. ՀԱՅ-ԱՍՈՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ, Գ-Ե ԴԱՐԵՐ (Երեւան, 1970), ՕՏԱՐ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ, ՀՏՐ. Ը.— ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ, ԳԻՐՔ Ա. (Երեւան, 1976), ԱԴԻԱԲԵՆԻ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ (Երեւան, 1980):

Հայկ Մելքոնեան կը մահանայ 1983 թ.ի Յունուարի 1-ին, Երեւան:

ՄԱՅԻՍ Թ. ԱԻԴԱԼԲԵԳԵԱՆ (1918-1983)

Մայիս Թադեւոսի Աւդալբեգեան ծնած է Իգդիր (Երեւանի նահանգ), 1918 թ.ի Ապրիլի 5-ին: Դուստրը ականաւոր գիտնական-հայագէտ Թադեւոս Աւդալբեգեանի, ան իր նախակրթութիւնն ու միջնակարգ ուսումը աւարտելէ ետք մուտք կը գործէ Երեւանի Պետական Համալսարան, որուն Լեզուագիտական Բաժանմունքի ընթացքը կ'աւարտէ 1940 թ.ին: Ապա՝ ուսուցչական պաշտօնով կը մեկնի Փարպի գիւղ, որուն միջնակարգ դպրոցին մէջ հայերէն լեզու եւ հայ գրականութիւն կը դասաւանդէ: 1942 թ.ին կը վերադառնայ Համալսարան՝ իբրեւ ասպիրանդականի ուսանող, ու մեծանուն հայագէտ Մանուկ Աբեղեանի ղեկավարութեամբ կը մասնագիտանայ հայ հին եւ միջնադարեան գրականութեան: 1944-1947 թթ.ուն ան կը պաշտօնավարէ Գրականութեան Ինստիտուտին մէջ: 1946 թ.ին կը պաշտ-

պանէ «Խաչատուր Կեչառեցի» խորագրով աւարտաճառը, ու կը ստանայ Բանասիրական Գիտութիւններու Թեկնածու աստիճանը: 1947-1953 թթ.-ուն՝ Լենինականի Մ. Նալբանդեանի անուան Մանկավարժական Ինստիտուտին մէջ կը դասաւանդէ հայ հին գրականութեան պատմութիւն: 1953 թ.-ին կը վերադառնայ Երեւան ու կրկին պաշտօնի կը կոչուի Մ. Արեղեանի անուան Գրականութեան Ինստիտուտին մէջ: 1972 թ.-ին, «Հայ Գեղարուեստական Արձակի Սկիզբնաւորումը» վերնագրով իր աւարտաճառը պաշտպանելէ ետք, կ'արժանանայ Բանասիրական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին: 1977 թ.-ին կը ստանձնէ նոյն հիմնարկին Հայ Հին եւ Միջնադարեան Գրականութեան Բաժնի վարիչի պաշտօնը, զոր կը վարէ մինչեւ իր կեանքի վերջը:

Բնագրագէտ եւ գրականագէտ Մայիս Աւդալբեգեանի գիտական ստեղծագործութիւնը նշանակալից է միջնադարեան գրական յուշարձաններու քննական բնագրերու պատրաստութեամբ ու հրատարակութեամբ, ինչպէս եւ անոնց գրականագիտական ուսումնասիրութեամբ: Անկախ հայագիտական մամուլին մէջ լոյս տեսած իր սերտողութիւններէն, առանձին հատորներով ան հրատարակած է՝ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿԵՉԱՌԵՅԻ (Երեւան, 1958), ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՂԹԱՄԱՐՅԻ (Երեւան, 1963), ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿԻ ՍԿԶԲՆԱԻՐՈՒՄԸ (Երեւան, 1971), ՅԱՅՍՄԱԻՈՒՐՔ Ժողովածուներ եւ Անոնց Պատմագրական Արժէքը (Երեւան, 1982), աշխատասիրութիւնները: Ան հեղինակակից է նաեւ էՋԵՐ ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐՁԱԿԻՑ (Երեւան, 1957) երկին:

Մայիս Աւդալբեգեան կը մահանայ 1983 թ.-ի Փետրուարի 5-ին, Երեւան:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏԱՐՃԵԱՆ (1885-1983)

Գրիգոր Աստարճեան ծնած է Մարաշ, 1885 թ.ին: Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրի թաղային դպրոցին մէջ, իսկ միջնակարգ ուսումը՝ Ազգային կեդրոնական Վարժարանին մէջ, ուրկէ շրջանաւարտ, 1903 թ.ին կը սկսի հետեւիլ Պետական Լիսէի դասընթացներուն, ուր եւ կը ծանօթանայ արաբերէն լեզուին, որուն ուսուցումը պարտադիր էր այդ օրերուն: 1905 թ.ին՝ Լիսէէն ընթացաւարտ, մասնաւոր յանձնարարութիւններով ու բարձր գնահատականով մուտք կը գործէ Կ. Պոլսոյ Բժշկական Համալսարանը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ

1911 թ.ին, ու կը մտնէ բանակ, որուն ծառայութեան մէջ՝ կը մասնակցի Պալքանեան Պատերազմին: 1914 թ.ին՝ իրրեւ պետական բժիշկ կը հաստատուի Մուսուլ (Իրաք): 1915 թ.ին մաս կը կազմէ Մուսուլի կուսակալ Հայտար Բեկի սպայակոյտին: Իր դիրքին ու ստեղծած բարեկամական կապերուն շնորհիւ, մեծապէս օգտակար կը հանդիսանայ զաղթական էրզրումցիներու կարաւանի մը ապահով Մուսուլ հաստատուելուն: 1916 թ.ին կը տեղափոխուի Չախօ, ուր կը մնայ մինչեւ 1922 թ., երբ կը վերադառնայ Մուսուլ, ուր կը մնայ մինչեւ 1956 թ., ամբողջ երեսուն հինգ տարիներ մասնակցելով մուսուլահայ զաղութի կազմակերպման ու ղեկավարման աշխատանքներուն: 1956 թ.ին կը փոխադրուի Պաղտատ, իսկ 1959 թ.ին՝ վերջնականապէս կը հաստատուի Պէյրութ (Լիբանան):

Գ. Աստարճեան իր բժշկական ասպարէզին զուգահեռ, հետեւողականօրէն կ'ուսումնասիրէ հայ եւ արաբ ժողովուրդներու պատմութիւնն ու մշակոյթը, իրեն կէտ նպատակ ունենալով իւրաքանչիւրին ներկայացնել միւսին պատմութիւնն ու մշակոյթը: Այս գծով՝ հայ եւ արաբ մամուլին մէջ ստորագրած իր բազմաթիւ յօդուածներէն անկախ,

առանձին հատորներով կը հրատարակէ հետեւեալ ծաւալուն երկերը. արաբերէն լեզուով՝ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Մուսուլ, 1951), ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Մուսուլ, 1954), ՑԱՒԵՐ ՈՒ ԵՐԱՋՆԵՐ — հայ գեղարուեստական էջերէ թարգմանութիւններ — (Պաղտատ, 1957): Իսկ հայերէնով՝ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Պէյրուս, 1961), ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹԻՆ (Պէյրուս, 1970):

Գ. Աստարճեան կը մահանայ 1983 թ.ի Մարտի 4-ին, Պէյրուս:

ՍԵՐՈՐ Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ (1904-1983)

Սերոր Պօղոսի Պօղոսեան ծնած է Վերին Հիւրուկ (Բաղեշի նահանգի Սպարկերտ գաւառ), 1904 թ.ի Հոկտեմբերի 15-ին: Տարրական կրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրի ծխական դպրոցին մէջ: Համալսարանին Ա. Պատերազմին, թուրքերու կողմէ հայոց դէմ գործադրուած սպանդի ու բռնազաղթի տարիներուն, ընտանիքի անդամներուն հետ ի վերջոյ ան ապաստան կը գտնէ Կոտայքի չըջանի Ելզովան (այժմ՝ Կոտայք) գիւղը, ուր իր ընդհատուած ուսումը կը շարունակէ Թաղագիւղի (այժմ՝ Նոր Գիւղ) գաղթականներու համար բացուած դպրոցին մէջ: 1921-1924 թթ.ուն միջնակարգ իր ուսումը կ'ամբողջացնէ Երեւանի Ալ. Միասնիկեանի անուան երկրորդ աստիճանի դպրոցին մէջ: 1926 թ.ին մուտք կը գործէ Երեւանի Պետական Համալսարանի Մանկավարժական Բաժանմունքը, ապա՝ իր համալսա-

րանական ուսումը կը շարունակէ Մանկավարժական ինստիտուտի Պատմագրական Բաժանմունքին մէջ, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1931 թ.ին: 1932-1935 թթ.ուն՝ Երեւանի Պետական Համալսարանի ասպիրանդական բաժնի ուսանող, 1937 թ.էն սկսած նոյն համալսարանին մէջ պաշտօնի կը կոչուի իբրեւ հայ ժողովուրդի պատմութեան դասախօս: 1939 թ.ին՝ «Եկեղեցական Հոգատիրութիւնը Երեւանի Խանութիւնում 17-18 Դարերուն եւ էջմիածինը Որպէս Կալուածատէր» խորագրով իր աւարտաճառը պաշտպանելէ ետք կը ստանայ Պատմական Գիտութիւններու Թեկնածու աստիճանը: 1938-1941 թթ.ուն ան կը վարէ համալսարանի Պատմութեան Բաժանմունքի ղեկանի եւ Հայ Ժողովուրդի Պատմութեան Ամբիոնի վարիչի զոյգ պաշտօնները, միաժամանակ ստանձնելով Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարանի տնօրէնութիւնը: Համաշխարհային Բ. Պատերազմի տարիներուն կը մեկնի բանակ ու կը մասնակցի Կովկասի համար մղուող ճակատամարտերուն: Զօրացրուելէն ետք կը վերադառնայ համալսարան, ու կը շարունակէ գիտա-մանկավարժական իր աշխատանքը: 1956 թ.ին կ'արժանանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին, իսկ 1959 թ.ին՝ Փրոֆեսորի կոչումին: 1955-1960 եւ 1964-1968 թթ.ուն Ս. Պօղոսեան կը վարէ համալսարանի Պատմութեան Բաժանմունքի ղեկանի պաշտօնը: Մինչեւ իր վերջին տարիներուն հանգստեան կոչուելը, Ս. Պօղոսեան կը շարունակէ դասախօսական իր պաշտօնին զուգահեռ վարել նաեւ վարչական պաշտօններ:

Ս. Պօղոսեան՝ իր գիտական, մանկավարժական ու գինուորական ծառայութիւններուն համար կը պարգեւատրուի «Պատուոյ Նշան» շքանշանով, Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի պատուոգրով եւ մետալներով, իսկ 1965 թ.ին՝ «Գիտութեան Վաստակաւոր Գործիչ» կոչումով:

Ս. Պօղոսեանի պատմագրական աշխատութիւնները զլիսաւորաբար կ'անդրադառնան հայ ժողովուրդի պատմութեան 9-18-րդ դդ. ժամանակաշրջանին: Առանձին հատորներով լոյս տեսած են անոր՝ ԳԻՒՂԱՅԻՆԵՐԻ ԺՈՐՏԱՅՈՒՄԸ ԵՒ ԳԻՒՂԱՅԻԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ Թ-ԺԳ ԴԴ. (Երեւան, 1956), ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԶԱՐԳԱՅԱԾ ՖԵՌՈՒԱԼԻԶՄԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ Թ-ԺԳ ԴԴ. — Հայ ժողովրդի Պատմութիւն, Պրակ 4 — (Երեւան, 1958), ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԺԳ-ԺԷ ԴԴ. — Հայ ժողովրդի Պատմութիւն, Պրակ 5 — (Երեւան, 1960), ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, Բ. ՀՏՐ., Թ-ԺԹ ԴԴ. (Երեւան, 1965) աշխատասիրութիւնները: Առանձնապէս ուշագրաւ են նաեւ Ս. Պօղոսեանի ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀՈՂԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԽԱՆՈՒԹԻՒՆՈՒՄ 17-18-ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՄ ԵՒ ԷԶՄԻԱԾԻՆԸ ՈՐՊԷՍ ԿԱԼ-

ՈՒԱԾԱՏԷՐ («Գիտական Աշխատասիրութիւններ», Ժողովածու, ԺԳ. հտր., Երեւան, 1940), ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ 50 ՏԱՐՈՒՄ («Հայագիտութիւնը 50 Տարում», Ա. Պրակ, Երեւան, 1971, էջ 5-164), ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՖԷՈԴԱԼԻԶՄԻ ԱՌԱՋԱՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ («Բանբեր Երեւանի Համալսարանի», 1967, թիւ 3), ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱՆՈՍՈՒԹԻՒՆԸ «ՆՈՐ ՏԵՏՐԱԿ ՈՐ ԿՈԶԻ ՅՈՐԴՈՐԱԿ» ԳՐԲՈՒՄ (ԲԵՀ, 1972, թիւ 2), ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՄԱՆ ՄԱՍԻՆ (ԲԵՀ, 1974, թիւ 1) ուսումնասիրութիւնները: Անոր գրչին կը պատկանի նաեւ «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ի մէջ լոյս տեսած ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ խորագրուած ընդարձակ յօդուածը (Ե. հտր., էջ 407-418) [հեղինակակից՝ Մ. Կատվալեան]:

Ս. Պօղոսեան կը մահանայ 1983 թ.ի Ապրիլի 5-ին, Երեւան:

ԱՇՈՏ Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ (1903-1983)

Աշոտ Գարեգինի Աբրահամեան ծնած է Կեչուտ (ՀՍՍՀ-ի Ազիզբեկովի շրջան), 1903 թ.ի Յունուարի 31-ին: Միջնակարգ կրթութիւնը կը ստանայ Հին Նախիջեանի հայկական դպրոցին մէջ, ապա՝ 1916-1917 թթ.ուն իր ուսումը կը շարունակէ Գէորգեան Ճեմարանին մէջ: 1930 թ.ին մուտք կը գործէ Երեւանի Մանկավարժական ինստիտուտի Պատմա-Տնտեսական Բաժանմունքը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1933 թ.ին, ու գիտաշխատողի պաշտօնով կը տեղափոխուի Մատենադարան: Ասպիրանդական ուսման համար կը մեկնի Մոսկուա, ուր

1937 թ.ին՝ «Հայաստանի Քաղաքները Արշակունեաց, Սասանեան եւ Խալիֆաթի Դարաշրջանում» խորագրով իր աւարտաճառը պաշտպանելէ ետք կը ստանայ Պատմական Գիտութիւններու Թեկնածու տիտղոսը:

կը վերադառնայ Մատենադարան, միաժամանակ սկիզբ դնելով գիտամանկավարժական իր գործունեության՝ Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ: Համաշխարհային Բ. Պատերազմին կը զօրակոչուի բանակ ու կը մասնակցի Ղրիմի ճակատին վրայ մղուած կռիւներուն: 1943 թ.ին անոր կը շնորհուի Փրոֆեսորի կոչում: 1944 թ.ին կը հրատարակէ «Անանիա Շիրակացու Մատենագրութիւնը» ծաւալուն աշխատասիրութիւնը, որուն համար կ'արժանանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին: 1944-1949 թթ.ուն կը վարէ Համալսարանի Հայ ժողովուրդի Պատմութեան Ամբիոնի վարիչի պաշտօնը, իսկ 1968 թ.էն սկսած, կը վարէ Պատմութեան Բաժանմունքի Հնագիտութեան, Աղբիւրագիտութեան եւ Ազգագրութեան Ամբիոնը: Գիտական ու դասախօսական իր պաշտօններուն զուգահեռ, Ա. Աբրահամեան 1944 եւ 1949-1954 թթ.ուն կը ստանձնէ «Էջմիածին» ամսաթերթի խմբագրի պաշտօնը:

Աշոտ Աբրահամեան հայրենի այն գիտնականներէն է, որ հայրենիք-սփիւռք փոխյարաբերութիւններու ժլատ օրերուն, առիթը կ'ունենայ այցելելու սփիւռքահայ գաղթօճախները: Ան կ'այցելէ Սուրիա, Լիբանան, Պաղեստին, Իրաք, Պարսկաստան, Հնդկաստան, Եգիպտոս, Ֆրանսա, Շուէտ եւ Իտալիա: Իբրեւ էջմիածնի պատուիրակ, ան երեք անգամ կ'այցելէ Անթիլիաս (Լիբանան)՝ 1944, 1951 եւ 1954 թթ.ուն: Իր վերջին այցելութեան՝ 1954 թ.ի Դեկտ.-1955 թ.ի Մարտ, հայ ժողովուրդի պատմութեան ու մատենագրութեան նուիրուած հրապարակային դասախօսութիւններու շարքով մը ելոյթ կ'ունենայ Անթիլիասի Դպրեվանքին մէջ (դասախօսութիւնները լոյս կը տեսնեն 1955 թ.ին, «Եօթ Դասախօսութիւններ» խորագրով):

Բազմաճմուռ գիտնական ու բեղուն գրիչ՝ Ա. Աբրահամեան հեղինակ է շուրջ երկու հարիւր յիսուն մեծ ու փոքր գիտական երկերու: Առանձին հատորով լոյս տեսած են՝ ՀԱՄԱՌՕՏ ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱԼԷՈԿՐԱՅԻԱՅԻ (Երեւան, 1940), ԽՈՐԵՆԱՑՈՒ ՎԵՐԱԳՐՈՒՂ «ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՑ»Ի ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ (Երեւան, 1940), ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ—ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՕՆԱՅ (Երեւան, 1941), ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ՕՐԲԵԼԵԱՆ (Երեւան, 1942), ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑՈՒ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1944), ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱԼԷՈԿՐԱՅԻԱ (Երեւան, 1948), ԴԱԻԹ ԱԼԱԻԿԱ ՈՐԴՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ (Երեւան, 1953), ՄԻ ԷՋ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ (Երեւան, 1953), ԵՕԹ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ — (Անթիլիաս, Լիբանան, 1955), ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1956), ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ (Երեւան, 1959), ՀԱՅ ԳՐԻ ԵՒ ԳՐՁՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒ-

ԹԻԻՆ (Երեւան, 1959), ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ԶԵՌԱԳԻՐ ԳԱՆՁԵՐԸ (Երեւան, 1959), ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՎԱՂ ՖԷՈԴԱԼԻԶՄԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ — Հայ ժողովրդի Պատմութիւն, Պրակ 2 — (Երեւան, 1959), ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑՈՒ ԼՈՒՍՆԻ ՊԱՐԲԵՐԱՇՐՋԱՆՆԵՐԸ (Երեւան, 1962, ռուսերէն), ԵԻԿԼԻՏԵՍ—ԵՐԿՐԱԶԱՓՈՒԹԻՒՆ ԵԻԳԼԻՏԻՆ (Երեւան, 1962) [հեղինակակից՝ Գ. Բ. Պետրոսեան], ՀԱՄԱՌՕՏ ՈՒՐՈՒԱԳԻՄ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ (Ա. հտր., Երեւան, 1964, Բ. հտր., 1966), ՀԱՅՈՑ ԳԻՐ ԵՒ ԳՐԶՈՒԹԻՒՆ (Երեւան, 1973), ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԾԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (Երեւան, 1978), ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑՈՒ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — Թարգմանութիւն, Յառաջաբան եւ Մանօթագրութիւններ (Երեւան, 1979) [հեղինակակից՝ Գ. Բ. Պետրոսեան], ՆԱԽԱՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՅ ԳԻՐ ԵՒ ԳՐԶՈՒԹԻՒՆ (Երեւան, 1982), ԳԼԱՋՈՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ (Երեւան, 1983) աշխատասիրութիւնները, իսկ կարեւոր թիւ մը իր ուսումնասիրութիւններէն կը մնայ հայագիտական մամուլի էջերուն մէջ:

Ա. Արրահամեան կը մահանայ 1983 թ.ի Մայիսին, Երեւան:

ԱՐԱՄ Տ. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ (1909–1983)

Արամ Տիգրանի Ղանալանեան ծնած է Ախալցխա, 1909 թ.ի Փետրուարի 12-ին: Եօթնամեայ նախակրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալէ ետք, կը տեղափոխուի Թիֆլիս, ուր կ'ամբողջացնէ իր միջնակարգ ուսումը: 1927 թ.ին մուտք կը գործէ Երեւանի Պետական Համալսարան, որուն Պատմութեան Բաժանմունքի դասընթացքը կ'աւարտէ 1931 թ.ին: 1932–1943 թթ.ուն՝ ան կը պաշտօնավարէ Հայաստանի Մշակութային Պատմութեան, Պատմութեան, Գրականութեան եւ Արմֆանի (ՍՍՀՄ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հայկական Մասնաճիւղ) Լեզուի եւ Գրականութեան հիմնարկներուն մէջ, նախ իբրեւ

կրտսեր, ապա՝ որպէս աւագ գիտաշխատող: 1930-ական թթ.-ուն զրի կ'առնէ ու կը հրատարակէ Սասունցի Դաւիթ հերոսավէպի երկու պատում: 1939 թ.-ին՝ կառավարական յանձնարարութեամբ՝ Մ. Արեղեանի հետ կը մասնակցի Սասունցի Դաւիթ հերոսավէպի համահաւաք բնագրի ստեղծման աշխատանքին: 1943 թ.-էն սկսած ան կը պաշտօնավարէ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան Ինստիտուտին մէջ, ուր նոյն թ.-ին ան կը հիմնադրէ ժողովրդական Բանահիւսութեան Բաժինը, ու կը վարէ զայն մինչեւ 1959 թ.: Նոյնպէս 1943 թ.-էն սկսած, ամբողջ չորս տասնամեակ, ան կը ղեկավարէ նոյն հիմնարկին Բանագիտութեան Բաժինը: Գիտահետազոտողի իր աշխատանքներուն զուգընթաց, երկար տարիներ ան կը դասախօսէ Երեւանի Պետական Համալսարանի եւ Խաչատուր Աբովեանի անուան Մանկավարժական Ինստիտուտին մէջ, աւանդելով հայ ժողովրդական բանահիւսութիւն: Այդ տարիներուն ան կը ստեղծէ դասաւանդուող առարկայի համակարգուած դասընթացք, իսկ 1945-1946 թթ.-ուն կը հրատարակէ ուսումնական ձեռնարկներու ամբողջ շարք մը՝ Հայ Բանագիտութիւնը, ժողովրդական Երգեր, Առածներ եւ Ասացուածքներ, Սովետական Հայ Բանահիւսութիւնը խորագիրներով: 1966 թ.-էն սկսած մինչեւ իր վերջին օրերը ան նաեւ կը վարէ «Պատմա-Բանասիրական Հանդէս»ի զբոսաւոր խմբագրի տեղակալի պաշտօնը: 1965 թ.-ին ան կ'ընտրուի Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ: 1970 թ.-ին անոր կը շնորհուի Բանասիրական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանը: 1977 թ.-ին կ'ընտրուի Գիտութիւնների Ակադեմիայի իսկական անդամ:

Տասնամեակներու վրայ տարածուած իր գիտահետազոտական, մանկավարժական ու խմբագրական աշխատանքներուն համար Ա. Ղանալանեան՝ տարբեր առիթներով կը պարգևատրուի «Պատուոյ Նշան», Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան «Պատուոյ Գիր» եւ այլ շքանշաններով ու պատուոգրերով: Իսկ 1967 թ.-ին անոր կը շնորհուի ՀՍՍՀ Գիտութեան Վաստակաւոր Գործիչի կոչում:

Բանագէտ, բանասէր եւ աղբիւրագէտ Ա. Ղանալանեանի ստեղծագործ գրչին կը պատկանին մեծ ու փոքր բազմաթիւ յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ ու մենագրութիւններ: Հայագիտական մամուլի մէջ լոյս տեսած իր ուսումնասիրութիւններէն անկախ, առանձին հատորներով լոյս տեսած են. ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐԳԵՐ (Երեւան, 1937), ՊՌՈՇԵԱՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1938), ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ (Երեւան, 1939), ԱԲՈՎԵԱՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1941), ԹՇՆԱՄՈՒ ԿԵՐՊԱՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ (Երեւան, 1943), ՖՐԻԿ (Երեւան, 1944), ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ (Երեւան, 1950: Ռուսներէն՝ 1958 թ. ռուսերէն՝ 1965 թ.), ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՄՆԵՐ (Երեւան, 1951, Բ. տպագր. 1960), ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐ (Երեւան, 1954), ԱԻ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐԸ (Երեւան, 1955), ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐԸ (Երեւան, 1963), ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1964), ԱԻԱՆԴԱՊԱՏՈՒՄ (Երեւան, 1969: Ռուսերէն տարբերակ՝ 1979) աշխատասիրութիւնները: Անտիպ մնացած անոր երկերուն մէջ յիշատակութեան արժանի կը մնայ ՀԱՅ ԲԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏ-ՄՈՒԹԻՒՆԸ:

Ա. Ղանալանեան կը մահանայ 1983 թ.ի Յունիսի 9-ին, Երեւան:

ՎԱՀԷ ՀԱՅԿ (1896-1983)

Վահէ Հայկ (Վահէ Մկրտ-տիչի Տինճեան) ծնած է Խար-բերդ, 1896 թ.ին: Նախակրթու-թիւնը կը ստանայ ծննդավայրի Սբ. Ստեփաննոս վարժարանին մէջ, ուրկէ կ'անցնի Եփրատ Գո-լէճ, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1913 թ.ին: Գոլէճական իր ուս-ման զուգահեռ ան առանձին դա-սերու կը հետեւի մեծանուն գրա-գէտ Թլկատինցիի հսկողու-թեամբ: 1915 թ.ի Փետրուարին կը տեղափոխուի Կ. Պոլիս՝ իր ու-սումը շարունակելու համար: Սա-կայն երեք ամիսներ ետք, հայոց դէմ գործադրուած հալածանքնե-րուն իբր հետեւանք, ան կը վը-տարուի կրթական հաստատութենէն: Ապա՝ Հայկ անունով պոլսեցի պատանիի մը ծննդեան վկայագիրով (ուրկէ եւ իր Հայկ գրչանունը),

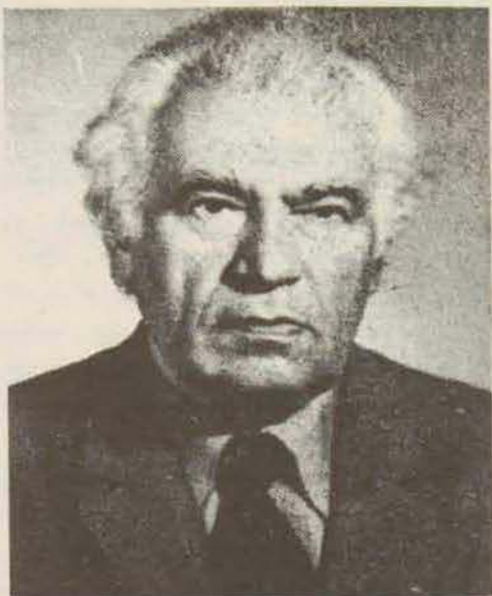
իրբեւ բնիկ պոլսեցի կը յաջողի ապահովել իր կեցութիւնը մայրաքաղաքին մէջ, ու յաճախել Պետական Համալսարան՝ մինչեւ զինադադար, երբ կը սկսի աշխատակցիլ պոլսահայ մամուլին, որոնց մէջ՝ «Նոր Կեանք», «Արագած» եւ «Ժամանակ»: Մերձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյցի (Նիւ Իստ Րիլիֆ) ամերիկացի պաշտօնեաներուն հետ՝ իբրեւ թարգման կը մեկնի Տէրինճէի, Իզմիրի եւ Պարտիզակի գաղթականները: Կ'աջակցի Թէոդիկի «Յուշարձան»ի պատրաստութեան: Ապա կ'անցնի Աթէնք, ուր չորս ամիսներ կը մասնակցի որբախնամի աշխատանքներուն: Հուսկ՝ 1920 թ.ին կը փոխադրուի Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ, ուր մուտք կը գործէ Պոսթոնի Համալսարանը, որուն օրէնսգիտութեան, գրականութեան եւ պատմութեան դասընթացքներուն կը հետեւի, միաժամանակ աշխատակցելով հայ մամուլին, ու խմբագրելով Զ.Բ.Ը.Մ.ի «Յուշարար» թերթը: Համալսարանը աւարտելէ ետք՝ կը տեղափոխուի Ֆրեզնօ (Գալիֆօրնիա, Ա.Մ.Ն.), ուր եւ կը հաստատուի վերջնականապէս: Ապահովագրութեան ընկերութեան մը մօտ իր պաշտօնավարութեան զուգահեռ, ան իր ամբողջ կեանքի տեւողութեան կը մնայ հայ գիր ու գրականութեան հաւատարիմ սպասարկու: Ֆրեզնոյի մէջ հինգ տարիներ կը վարէ «Նոր Օր»ի խմբագրութիւնը, միաժամանակ աշխատակցելով «Անահիտ»ի, «Նոր Գիր»ի, Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»ին, եւ այլ թերթերու:

Վահէ Հայկ, գեղարուեստական արձակին հետ միատեղ, իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ հայագիտութեան հայոց նիւթերու մշակումին եւ ուսումնասիրութեան: Այս գծով իր գրչին կը պատկանին՝ ՖՐԵԶՆՈՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ — Պատմական եւ ազգագրական, ԲԻՏԼԻԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ — Պատմական եւ ազգագրական, ՀԱԶԱՐ ՀԻՆԳ ՀԱՐԻԻՐ ԱՄԵԱԿ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ 451-1951 (Ֆրեզնօ, 1951) [լոյս տեսած անգլերէն եւ հայերէն լեզուներով, թէ՛ առանձինն եւ թէ՛ միացեալ հատորներով], ՅՈՒՇԱՐԶԱՆ ԵՈԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒ (Ֆրեզնօ, 1955), ԽԱՐԲԵՐԴ ԵՒ ԱՆՈՐ ՈՍԿԵՂԷՆ ԴԱՇՏԸ (Նիւ Եորք, 1957), ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԴԷՄՔԵՐ ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ (Պէյրուս, 1972) հատորները:

Վահէ Հայկ կը մահանայ 1983 թ.ի Յունիսի 18-ին, Ֆրեզնօ:

ԱՍԱՏՈՒՐ Շ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ (1912-1983)

Ասատուր Շմաւոնի Մնացականեան ծնած է Ղզըլթամուր (այժմ՝ Աշտարակի շրջանի Ոսկեվազ) գիւղը, 1912 թ.ի Յուլիսի 11-ին: Ան իր նախնական կրթութիւնը կը ստանայ հայրենի տարրական եւ Օշականի եօթնամեայ դպրոցներուն մէջ: Ապա՝ միջնակարգ ուսումը՝ Վաղարշապատի (այժմ՝ Էջմիածին) գիւղատնտեսութեան դպրոցին մէջ, որուն ընթացքը աւարտելէ ետք՝ որպէս մասնագէտ գիւղատնտես կը մեկնի աշխատանքի՝ Վաղարշապատի, Հոկտեմբերեանի, Կիրովականի եւ Թալինի շրջաններուն մէջ: 1933 թ.ին ան մուտք կը գործէ Թիֆլիսի Գիւղատնտեսական ինստիտուտը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1939 թ.ին: 1940 թ.ին Աս. Մնացականեան կը հաստատուի Երեւան, ուր պաշտօնի կը կոչուի Էջմիածնէն Երեւան նոր տեղափոխուած Մատենադարանին (հետագային՝ Մեսրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարան) մէջ: 1942 թ.ին կը մեկնի քանակ, ու մինչեւ 1945 թ. կը մասնակցի Համաշխարհային Բ. Պատերազմի կռիւներուն: Պատերազմի աւարտին՝ զօրացրուելէ յետոյ, կը վերադառնայ Մատենադարան, ուր եւ կը շարունակէ պաշտօնավարել իր կեանքի մնացեալ բոլոր օրերուն:

Հայագիտութեան հանդէպ իր ունեցած անսահման նուիրուածութիւնը կը մղէ Աս. Մնացականեանը յամառ ինքնաշխատութեամբ մասնագիտանալու բանասիրութեան ու պատմագիտութեան մարզերուն: 1958 թ.ին ան կը ստանայ Բանասիրական Գիտութիւններու Թեկնածու աստիճանը, պաշտպանելէ ետք «Հայկական Միջնադարեան Ժողովրդական Երգեր» խորագրով իր թեզը, իսկ 1964 թ.ին՝ կ'արժանանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին, «Հայկական Զարդարուեստը» վերնագրուած իր աւարտաճառը պաշտպանելէ ետք:

Հեռագրագէտ-մատենագէտ, աղբւրագէտ-տեքստաբան Աս. Մնացականեան տարիներ շարունակ կը վարէ Մաշտոցի անուան Մատենադարանի Մատենագիտութեան եւ Մանրանկարչութեան Բաժինը, երբ

գիտական-ստեղծագործական իր բեղուն աշխատանքին զուգահեռ՝ իր-
րեւ ղեկավար եւ ուսուցիչ, հոգատարութեամբ կը նուիրուի երիտա-
սարդ գիտնականներ պատրաստելու պատասխանատու առաքելութեան:

1973 թ.ին Աս. Մնացականեան կ'արժանանայ Փրոֆեսորի կո-
չումին: Ան պարգեւատրուած է «Պատուոյ Նշան» շքանշանով, Հայկա-
կան ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի Պատուոգրով, ինչպէս եւ այլ շքանշան-
ներով:

Աս. Մնացականեանի քառասուն տարիներու գիտական վաս-
տակը կը հաշուէ մեծ ու փոքր, տպագիր ու անտիպ չուրջ երկու հարիւր
աշխատասիրութիւններ, որոնց մէկ կարեւոր մասը կը մնայ հայագի-
տական մամուլին մէջ: 1941-1942 թթ.ուն, ըստ Մատենադարանի ձե-
ռագրական տուեալներուն, ան կը կազմէ «Հայ Միջնադարեան Բանաս-
տեղծութեան Մատենագիտութիւն»ը եւ «Միջնադարեան Գեղարուես-
տական Արձակի Մատենագիտութիւն»ը, իսկ 1959 թ.ին՝ «Միջնադար-
եան Հայ Մանրանկարչութեան Ուղեցոյց»ը: Ակադ. Լեւոն Խաչիկեանի
հետ համագործակցաբար Աս. Մնացականեան կը խմբագրէ ու հրա-
տարակութեան կը պատրաստէ ՅՈՒՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆ-
ՈՒԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ երկու հատորները (Երեւան, Ա. հտր., 1965,
Բ. հտր., 1970):

Աս. Մնացականեանի գիտական նախաձեռնութեան «գլուխգոր-
ծոցը» կը հանդիսանայ «Մայր Յուցակ Հայերէն Ձեռագրաց» բազմա-
հատոր աշխատասիրութիւնը, որուն՝ ան նուիրած է ամբողջ քսան հինգ
տարիներ: Ծրագրով երկու տասնեակ հատորներու առաջին հինգ հա-
տորները ան պատրաստած է արդէն, իսկ առաջինը՝ հրատարակուած,
խմբագրական աշխատակցութեամբ Օ. Եգանեանի. ՄԱՅՐ ՅՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՈՒԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ (Ե-
րեւան, 1984):

Աս. Մնացականեան հեղինակն է նաեւ ԺԲ-ԺԴ ԴԴ. ՀԱՅ ԳԵ-
ՂԱՐՈՒԵՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ («Հայ Ժողովրդի Պատմու-
թիւն», Ակադ. հրատ., Գ. հտր., Երեւան, 1976, էջ 851-879) եւ ԺԴ-ԺԸ
ԴԴ. ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ («Հայ Ժողովրդի
Պատմութիւն», Ակադ. հրատ., Դ. հտր., Երեւան, 1972, էջ 510-568)
ուսումնասիրութիւններուն:

Աս. Մնացականեան առանձին հատորներով հրատարակած է՝
ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (հեղինակակից՝
Ծ. Նազարեան, Երեւան, 1951), ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՐԴԱՐՈՒԵՍ (Երե-
ւան, 1955), ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
(Երեւան, 1956), ՊԱՆՏԱՍԱՐ ԴՊԻՐ, ՏԱՂԻԿՆԵՐ ՍԻՐՈՑ ԵՒ ԿԱՐՕ-
ՏԱՆԱՑ (հեղինակակից՝ Ծ. Նազարեան, Երեւան, 1958), ԱՂՈՒԱՆԻՑ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ (Երեւան, 1966,

նոյնը՝ ուսուցիչներ, Երեւան, 1969), ԳՐԻԳՈՐ ՏՂԱՅ, ԲԱՆԱՍՏԵՂ-ՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՊՈՒՄՆԵՐ (Երեւան, 1972), ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐ, Ե-ԺԸ ԴԴ. (Երեւան, 1980) աշխատասիրութիւնները:

Աս. Մնացականեանի անտիպներուն մէջ ուշադրութեան արժանի կը մնան՝ ՆԱԽԱԱԲՈՎԵԱՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՈՐՄՆԱՔԱՆԴԱԿՆԵՐԻ ՆՈՐ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Եւ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԷՆԵՐ, ԺԳ-ԺԷ ԴԴ. աշխատասիրութիւնները:

Աս. Մնացականեան կը մահանայ 1983 թ.ի Յունիսին, Երեւան:

ԱՂԱՍԻ Ա. ԵՍԱՅԵԱՆ

(1914–1983)

Աղասի Արշակի Եսայեան ծնած է Շամախեան (Դիլիջան քաղաքի չրջագիծին մէջ), 1914 թ.ի Օգոստոսի 25-ին: Բարձրագոյն ուսումը կը ստանայ Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ, որուն Իրաւաբանական Բաժանմունքի դասընթացքը կ'աւարտէ 1943 թ.ին: 1947 թ.ին՝ ան նաեւ կ'աւարտէ Մոսկուայի Բարձրագոյն Դիւանագիտական Դպրոցի ընթացքը: 1962 թ.ին Մոսկուայի մէջ՝ պաշտպանելէ ետք «Հայկական ՍՍՀ-ի Կազմաւորումն ու Նրա Միջազգային Իրաւական Պրակտիկան» խորագրով աւարտաճառը, Ա. Եսայեան կը ստանայ Իրաւաբանական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանը: 1947–1951 թթ.ուն ան կը պաշտօնավարէ նախ Խորհրդային Միութեան, եւ ապա՝ Հայաստանի Արտաքին Գործերու նախարարութեան մէջ: 1949 թ.էն սկսած Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ կը կոչուի դասախօսական պաշտօնի, ուր, ապա՝ միաժամանակ կը ստանձնէ վարչական տարբեր պաշտօններ: 1964 թ.ին ան կ'արժանանայ Փրոֆեսորի կոչումին: 1957–1965 թթ.ուն Ա. Եսայեան կը վարէ Երեւանի Պետական Համալսարանի Իրաւաբանական Բաժանմունքի պատասխանատու վարիչի պաշտօնը: 1963–1970 թթ.ուն կը վարէ Պետութեան եւ Իրաւունքի Տեսութեան ու Պատմութեան Ամբիոնի վարիչի պաշտօնը: Իսկ 1971 թ.էն սկսած՝ Պետական Իրաւունքի, Սովետական Շինարարութեան եւ Միջազգային Իրաւունքի Ամբիոնի վարիչի պաշտօնը:

1969 թ.ին Ա. Եսայեան կ'արժանանայ ՀՍՍՀ-ի Գիտութիւններու Վաստակաւոր Գործիչի կոչումին:

Ա. Եսայեանի գրչին կը պատկանին իրաւունքի պատմութեան նուիրուած շուրջ քառասուն գիտական աշխատասիրութիւններ: Առանձին հատորներով լոյս տեսած են իր՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶ-

ԳԱՅԻՆ ԴԻԻԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1967), ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻ-
ՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, 1920-1922 թթ. (Երեւան,
1967), ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՐ-
ՄԻՆՆԵՐ (Երեւան, 1968), ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ԴԱՍԸՆԹԱՅ
(Ա. հար., Երեւան, 1971, Բ. հար., 1973), ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱ-
ԽՈՒՆՔ (Երեւան, 1983) ուսումնասիրութիւնները:

Ա. Եսայեան կը մահանայ 1983 թ-ի Յուլիսի 8-ին, Երեւան:

ԳՈՀԱՐ ԱԶՆԱԽՈՒՐԵԱՆ (1906-1983)

Գոհար Ազնաուրեան ծնած
է Բաբերդ (Արեւմտեան Հայաս-
տան), 1906 թ-ին: Համաշխարհա-
յին Ա. Պատերազմին՝ թուրքերու
կողմէ հայոց դէմ գործադրուած
բռնազաղթի ու կոտորածի տարի-
ներուն, կ'ապաստանի Հայաս-
տան: 1926 թ-ին մուտք կը գործէ
Երեւանի Պետական Համալսա-
րան, որուն Բանասիրական Բա-
ժանմունքի ընթացքը կ'աւարտէ
1930 թ-ին: Ապա՝ մինչեւ 1936 թ-
ան կը պաշտօնավարէ Երեւանի
Կեդրոնական Արխիւ հիմնարկին
մէջ, իսկ 1936 թ-էն սկսած՝ Երե-
ւանի Գրականութեան Թանգարա-
նին (այժմ՝ Երեւանի Չարենցի
անուան Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան) մէջ, ուր երկար
տարիներ՝ մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը, կը վարէ Գրական Բաժնի
Ձեռագրատան Ֆոնտերու Բաժնի վարիչի պաշտօնը: Պաշտօնավարու-
թեան իր այս տարիներուն է որ անսակարկ նուիրումով ու անտեղիտա-
լի հետապնդումով, ու դեռ յաճախ անձնական նախաձեռնութեամբ, Գ.
Ազնաուրեան կը յաջողի թանգարանի ապահով արկղներուն մէջ մէկ-
տեղել, ու մեծ մասով գիտական դասաւորումի ենթարկել կեանքէն
ընդմիշտ հեռացած եւ կամ դեռ ապրող հայ գրողներու արխիւները:

Արխիւագէտի իր աշխատանքին զուգահեռ, Գ. Ազնաուրեան
կ'աշխատակցի գրական ու հայագիտական մամուլին, հանրութեան
ներկայացնելով անտիպ նամակներ՝ յաճախ զանոնք հարստացնելով

ծանօթագրութիւններով, որոնք այդ նամակներուն կու տան զիրենք ստորագրող հեղինակներուն կենսագրութեան, եւ կամ՝ հայ գրականութեան պատմութեան մէջ իրենց արժանի տեղը: Անկախ վերոյիշեալ հրապարակումներէն, ան իր մասնակցութիւնը կը բերէ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի երկերու լրակատար ժողովածուի ակադեմական հրատարակութեան (1964-1966 թթ.), ինչպէս նաեւ Արշակ Զօպանեանի Պետրոս Դուրեանի կեանքն ու Գործը (Երեւան, 1967) ուսումնասիրութեան հրատարակութեան, որուն բնագրի պատրաստութեան աշխատանքը կը պատկանի իրեն: Իսկ առանձին հատորներով ան կը հրատարակէ՝ ԳՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ. Ա. ՀՏՐ. (Երեւան, 1961) [Նար-Դոսի եւ Ա. Մատուրեանի նամակներէն], ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՖՈՆԴԵՐԻ (Երեւան, 1962), ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ — ՆԱՄԱԿԱՆԻ (Երեւան, 1965), ԱՐԵՒՄԸՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻ (Երեւան, 1972), ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ — ՆԱՄԱԿԱՆԻ (Երեւան, 1980) աշխատանքները:

Գ. Ազնաւուրեան կը մահանայ 1983 թ.ի Օգոստոսի 8-ին, Երեւան:

ՄԿՐՏԻՉ Մ. ՄԿՐԵԱՆ (1907-1983)

Մկրտիչ Մամբրէի Մկրեան ծնած է Վան, 1907 թ.ի Նոյեմբերի 9-ին: 1915 թ.ին կը գաղթէ Հայաստան, եւ 1919 թ.ին կը հաստատուի Երեւան, ուր առիթը կ'ունենայ շարունակելու իր ուսումը: 1925 թ.ին կ'աւարտէ Խաչատուր Աբովեանի անուան միջնակարգ դպրոցը: Ուսուցչական պաշտօնով տարի մը կը մեկնի Նոր Պայագետ, ուրկէ վերադարձին մուտք կը գործէ Երեւանի Պետական Համալսարան, որուն Պատմագրութեան Բաժանմունքի ընթացքը կ'աւարտէ 1930 թ.ին, եւ նոյն տարին իսկ իրաւունք կը ըստանայ հետեւելու ասպիրանդականի դասընթացներուն: 1939 թ.ին կ'արժանանայ Բանասիրական

Գիտութիւններու Թեկնածու աստիճանին՝ ներկայացնելով «Ֆրիկի Ստեղծագործութիւնը» խորագրուած թեզը: 1945 թ.ին կը ստանայ Բանասիրական Գիտութիւններու Դոկտոր տիտղոսը՝ պաշտպանելէ ետք «Գրիգոր Նարեկացի» վերնագրով ավարտաճառը:

Մ. Մկրեանի մանկավարժական շուրջ յիսնամեայ գործունէութիւնը կը սկսի իր ուսման բարձրագոյն ընթացքը հետապնդած տարիներուն: 1933 թ.էն սկսած մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը՝ հայ գրականութեան դասախօսի պաշտօնով կը դասաւանդէ Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ, միաժամանակ վարելով վարչական մէկէ աւելի պաշտօններ: 1946 թ.ին կ'արժանանայ Փրոֆեսորի կոչումին: 1941-1947 թթ.ուն ան կը վարէ Երեւանի Պետական Համալսարանի Բանասիրական Բաժանմունքի պատասխանատու վարիչի պաշտօնը, զոր կը վերստանձնէ 1957 թ.ին ու կը պահէ մինչեւ 1977 թ.: 1947-1952 թթ.ուն իրեն կը վստահուի ՀՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Մանուկ Աբեղեանի անուան Գրականութեան Հիմնարկին տնօրէնի պաշտօնը: 1954-1980 թթ.ուն նաեւ կը վարէ Պետական Համալսարանի Հայ Գրականութեան Ամբիոնի վարիչի պաշտօնը:

Մ. Մկրեան 1956 թ.ին կ'ընտրուի ՀՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ:

Գրականագիտական ու բանասիրական իր բազմաթիւ յօդուածներէն անկախ, Մ. Մկրեանի գրչին կը պատկանին հետեւեալ հատորները. ԺԳ-ԺԸ ԴԱՐԵՐԻ ՀԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Երեւան, 1937), ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻ (Երեւան, 1955), ԷՋԵՐ ՀԱՅ ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ (Երեւան, 1957), ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՅԻ (Երեւան, 1970: Հատորը նախապէս լոյս տեսած է ռուսերէնով՝ Երեւան, 1969), ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՀՈՒՄԱՆԻԶՄԸ (Երեւան, 1975), ՀԱՅ ՀԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Երեւան, 1976), ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ (Երեւան, 1981), ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ (Երեւան, 1982):

Վերոյիշեալ աշխատասիրութիւններէն անկախ, Մ. Մկրեան, 1937 թ.էն սկսած՝ «Դպրոցական ծրագրին համաձայն», կազմած է Է., Ը., Թ. եւ Ժ. դասարաններու համար «Հայ Գրականութեան» դասագիրքերը: 1974 թ.ին ան կը պատրաստէ «Հայ Գրականութիւն» դասագիրքը, սփիւռքահայ դպրոցներու համար:

Մ. Մկրեան կը մահանայ 1983 թ.ի Հոկտեմբերի 26-ին, Երեւան:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (1925-1983)

Միքայել Նաւասարդի Յակոբեան ծնած է Արծուանիկ գիւղ (ՀՍՍՀ-ի Ղափանի շրջան), 1925 թ.ի Մարտի 10-ին: Կը բռնկի Համալսարանային Բ. Պատերազմը, եւ ինք, հազիւ միջնակարգ ուսումը աւարտած՝ 1943 թ.ին կը մեկնի ճակատ, ու կը մասնակցի Ղրիմի ու Սեւաստապոլի կռիւներուն: Կը զօրացրուի 1945 թ.ին: 1947-1949 թթ.ուն կը վարէ Ղափանի «Պղինձի Համար» թերթի գրական աշխատողի, եւ ապա՝ պատասխանատու քարտուղարի պաշտօնը: Ուսումը կատարելագործելու համար մուտք կը գործէ Երեւանի Պետական Համալսարան, որուն Բանասիրական Բաժանմունքի Լրագրագիտական Ամբիոնի դասընթացքը կ'աւարտէ 1954 թ.ին: 1959-1961 թթ.ուն՝ մասնագիտական ուսման համար կը հետեւի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ասպիրանդականի դասընթացքներուն: 1974 թ.ին՝ պաշտպանելէ ետք «Գրիգոր Մսերեանը եւ Նրա «Մէտէօրա» Հանդէսը Հայ Լուսաւորական-Դեմոկրատական Շարժման Մէջ» խորագրով աւարտածառը, կը ստանայ Բանասիրական Գիտութիւններու թեկնածու աստիճանը:

Մ. Յակոբեան երկար տարիներ կը վարէ մէկէ աւելի խմբագրական պաշտօններ: Դեռ ուսանողական տարիներուն՝ 1952-1954 թթ.ուն, ան կը խմբագրէ «Սովետական Ուսանողութիւն» թերթը: 1955-1957 թթ.ուն՝ յաջորդաբար կը ստանձնէ «Աւանգարդ»ի բաժնի վարիչի, պատասխանատու քարտուղարի եւ խմբագրի տեղակալի պաշտօնները, իսկ 1957-1959 թթ.ուն՝ «Առողջապահութիւն» ամսաթերթի պատասխանատու քարտուղարութիւնը: 1962-1965 թթ.ուն՝ կը վարէ ԳԱ «Տեղեկագիր Հասարակական Գիտութիւնների» ամսագրի, իսկ 1965-1966 թթ.ուն՝ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի պատասխանատու քարտուղարի պաշտօնները: 1966-1969 թթ.ուն կը վարէ «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ի պատասխանատու քարտուղարի, եւ ապա՝ աւագ գիտաշխատողի պաշտօնները: 1969-1973 թթ.ուն՝ «Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւնների» ամսագրի պատասխանատու

քարտուղարն է ան, իսկ 1973 թ. էն մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը՝ ԳԱ Պատմութեան Ինստիտուտի մէջ աւագ գիտաշխատող:

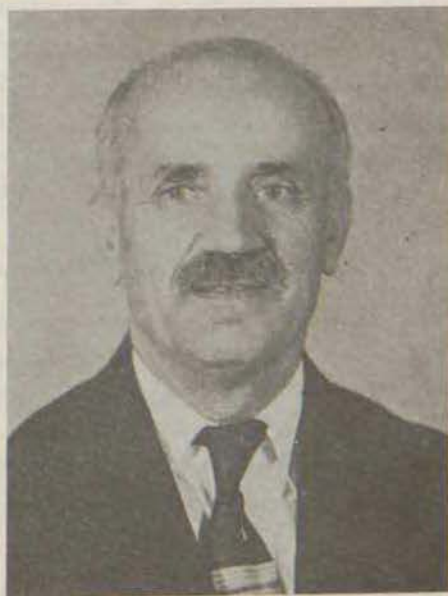
Խմբագրական պատասխանատու պաշտօններու զուգահեռ՝ Մ. Յակոբեան կը մշակէ գեղարուեստական արձակը, միաժամանակ գիտական հետաքրքրութիւն ցուցաբերելով հայ մամուլի պատմութեան հանդէպ: Այս դժով՝ հայագիտական մամուլի եւ «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»-ի էջերուն մէջ իր ստորագրած բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններէն ու յօդուածներէն անկախ, առանձին հատորով կը հրատարակէ «ՄԷՏԷՕՐԱ» ՀԱՆԴԷՍԸ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐԱԿԱՆ-ԴԵՄՈՎՐԱՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ (Երեւան, 1977), եւ ԶՄԻՌՆԱՀԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ 1839-1860 թթ. (Երեւան, 1980) աշխատասիրութիւնները: Իսկ կնոջ՝ Ժենիա Ծերունեանի հեղինակ-ցութեամբ կը պատրաստէ նաեւ Ստեփան Ոսկանի «ԱՐԵՒԵԼՔ» (1855-1856) եւ «ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ» (1859. 1864-1865) (Երեւան, 1980), եւ «ԾԱՂԻԿ» (1861-1867) ՀԱՆԴԷՍԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ (Երեւան, 1983) ծանօթագրուած մատենագիտական հատորները: Իրմէ անտիպ կը մնայ ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ մենագրութիւնը:

Մ. Յակոբեան կը մահանայ 1983 թ. ի նոյեմբերին, Երեւան:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ Կ. ԺԱՄԿՈԶԵԱՆ

(1895-1984)

Բենիամին Կարապետի Ժամկոչեան ծնած է Հայնի (Տիարապետի Նահանգ), 1895 թ. ին: Մանկութիւնը օրրացած, հազիւ չորս տարեկան՝ մուտք կը գործէ Մամիւրէթ էլ Ազիզի (Խարբերդի Նահանգ) Գերման օրրանոցը, ուր նաեւ կը ստանայ իր նախակրթութիւնն ու միջնակարգ ուսումը, իսկ 1915 թ. ին կ'աւարտէ նոյն հաստատութեան Ուսուցչանոցի բաժինը: Համաշխարհային Ա. Պատերազմի տարիներուն, թուրքերու կողմէ հայոց դէմ գործադրուած խժգժութիւնները զինք կը նետեն փոթորկալից կեանքի մը: Շրջան մը օրրանոցին փուռին մէջ իբրեւ բանուոր աշխատելէ ետք, 1916 թ. ին կ'ապաստանի Երիզա,

ապա՝ 1917 թ.ին կամաւոր կը զինուորագրուի Զօր. Անդրանիկի բանակին մէջ: 1918 թ.ին Կարինի մէջ կը վիրաւորուի ու կը փոխադրուի Թիֆլիս, ուր կը բոլորէ ապաքինման չրջան մը, միաժամանակ՝ իր ապրուստը ապահովելու համար կը զբաղի մանր առեւտուրով: 1919 թ.ին կ'անցնի Կ. Պոլիս, ուր երեք ամիսներ՝ Ղալաթիոյ Կեդրոնական Վարժարանին մէջ կը վարէ Տարագրելոց Յանձնախումբի քարտուղարութիւնը: 1920 թ.ին կը տեղափոխուի Ատանա, ուր նախ իրրեւ ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Աբգարեան Վարժարանին մէջ, իսկ 1921 թ.ին՝ կը ստանձնէ քաղաքին Հնչակեան Կուսակցութեան Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնութիւնը: Կիլիկիոյ պարպումին (1922 թ.) կ'անցնի Լիբանան, եւ յաջորդաբար ուսուցչական պաշտօն կը վարէ նախ ձէլ էլ Տիպի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Որբանոցին, ապա՝ 1923-1924 թթ.ուն՝ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Քէլէկեան Որբանոցին, իսկ 1924-1926 թթ.ուն՝ Ազգային Սբ. Նշան Վարժարանին մէջ: 1930 թ.ին կը ստանձնէ քեմբի Սահակեան Վարժարանի տնօրէնութիւնը: 1939-1941 թթ.ուն՝ Ճիպէյլի դանիական Թռչնոց Բոյնի որբանոց-դպրոցին մէջ պաշտօնավարելէ ետք, կը վերադառնայ Սահակեան Վարժարան, որուն տնօրէնութիւնը կը վերստանձնէ, ու զայն կը վարէ մինչեւ 1974 թ.՝ հանգստեան կոչուելը:

Բարեխիղճ, կարգապահ ու խստապահանջ մանկավարժ, Բ. Ժամկոչեան՝ ժամանակներուն պարտադրած ամենէն աննպաստ պայմաններուն մէջ, կը ձեռնարկէ նախակրթարանի ու միջնակարգի բազմաթիւ դասանիւթերու փոքրածաւալ դասագիրքերու պատրաստութեան, որոնք երկար տարիներ գործածութեան մէջ եղած են իր տնօրինած կրթական հաստատութեան մէջ: Բ. Ժամկոչեանի գրչին կը պատկանին նաեւ երկու աշխատասիրութիւններ, որոնք իրենց առանձնաշատուկ տեղը ունին հայ ժողովուրդի նորագոյն շրջանի պատմութեան մէջ. ՀԱՅՆԻ (Պէյրութ, 1952), ՊԱՏՄՈՒԹԻԻՆ ՄԱՄԻՒՐԷԹ ԻԻԼ Ա-ԶԻԶԻ ԳԵՐՄԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐՈՒ (Պէյրութ, 1973):

Բ. Ժամկոչեան կը մահանայ 1984 թ.ի Յունուարի 13-ին, Պէյրութ:

ՌՈՊԷՐ ԿՈՏԷԼ (1902-1984)

Ռոպէր Կոտէլ ծնած է ժընեւ (Զուիցերիա), 1902 թ.ի Օգոստոսի 7-ին: 1923 թ.ին կ'աւարտէ տեղւոյն համալսարանի Գրականութեան Բաժանմունքի ընթացքը ու կ'արժանանայ Լիսանսիէ էս Լեթր աստիճանին: 1926 թ.ին կը մեկնի Կ. Պոլիս, ուր իբրեւ Ֆրանսերէն լեզուի ուսուցիչ՝ հինգ տարիներ կը պաշտօնավարէ Կալաթայ Սարայ լիսէին մէջ, միաժամանակ լատիներէն դասաւանդելով Կ. Պոլսոյ անգլիական դպրոցին մէջ: Կ. Պոլսոյ մէջ կը սորվի հայերէն ու թրքերէն լեզուները: Հայերէնի ուսուցիչ կ'ունենայ նախ Բանկալթիի Վենետիկեան Միութարեան Վարժարանի վարդապետ մը, եւ ապա՝ ծանօթ մանկավարժ՝ Արամ Նիկողոսեան: 1930 թ.ին կ'ամուսնանայ հայուհիի մը՝ Օր. Մելինէ Փափազեանի հետ: 1931 թ.ին Ռոպէր Կոտէլ կը վերադառնայ ժընեւ, ուր շրջան մը Ֆրանսերէն, լատիներէն եւ ընդհանուր ազգաց պատմութիւն դասաւանդելէ ետք տեղւոյն կրթական հաստատութիւններուն մէջ, 1937 թ.ին, հայերէն, լատիներէն ու թրքերէն լեզուներու դասախօս կը նշանակուի ժընեւի համալսարանին մէջ:

Համաշխարհային Բ. Պատերազմին՝ զուիցերիական բանակին մէջ իր զինուորական ծառայութիւնները մատուցանելէ ետք կը վերադառնայ ուսուցչական ասպարէզին: Զուիցերիացի լեզուագէտ Ֆերնան տը Սոսիւրի մասին պատրաստած դոկտորական իր աւարտաճառը (Թարգմանուած նաեւ ճարոններէն) առաւել վարկ կը պարգեւէ անոր անուան: 1950 թ.ին, գնահատելով իր դասախօսական ծառայութիւնը՝ ժընեւի Համալսարանին Գերագոյն Խորհուրդը Ռոպէր Կոտէլի կը շնորհէ ուսուցչապետի կոչում:

Զուիցերիոյ կառավարութեան յատուկ կարգադրութեամբ՝ Ռոպէր Կոտէլ իր երկիրը կը ներկայացնէ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ գումարուած լեզուագէտներու միջազգային ժողովին, որուն ենթայանձնախումբերէն մէկուն ատենապետ ալ կ'ընտրուի: Հոն զըտնուած ժամանակամիջոցին՝ հայերէն լեզուի ու հայ գրականութեան մասին դասախօսութիւններ կը կարդայ Հարվըրտի ու Գալիֆօրնիայի համալսարաններուն մէջ:

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի մասնաւոր հրաւերով Ռոպէր Կոտէլ 1979 թ.ին կ'այցելէ Հայաստան, ուր հրապարակային

զաստիստութիւններ կը կարգայ էջմիածնի Ճեմարանի եւ Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ:

1982 թ.ին, իր ծննդեան ութսունամեակին առիթով, Ռոպէր Կոտէլ կը ստանայ Վեհափառ Վազգէն Ա.ի շնորհաւորական գիրը: Իսկ 1983 թ.ին ժընեւ քաղաքը՝ իր պատուաւոր հինգ քաղաքացիներու շարքին կը պատուէ նաեւ Ռոպէր Կոտէլը, ու զայն կը պարգեւատրէ ոսկէ շքանշանով:

Ծանօթ լեզուագէտ, Ռոպէր Կոտէլ (ան գիտէր տասնվեց լեզուներ), տասնամեակներու վրայ երկարած իր գիտահետազոտական կեանքի ընթացքին կը ստորագրէ մեծ եւ փոքր աւելի քան յիսուն աշխատասիրութիւններ, որոնց մէջ նաեւ հայերէն լեզուի ու հայ գրականութեան մասին ուսումնասիրութիւններ:

Ռոպէր Կոտէլ կը մահանայ 1984 թ.ի Յունիսի 3-ին, ժընեւ:

ԱՆԱՏՈՒԼԻ Լ. ԵԱԿՈԲՍՈՆ

(1906-1984)

Անատոլի Լ. Եակոբսոն ծընած է Լուգա (Լենինկրատի մարզ), 1906 թ.ի Օգոստոսի 22-ին: Մոսկուայի մէջ՝ 1922 թ.ին միջնակարգ ուսումը աւարտելէ ետք, մուտք կը գործէ Մոսկուայի Առաջին Պետական Համալսարանի Ֆիզիքա-մաթեմատիկական Բաժանմունքը, ուրկէ կը տեղափոխուի Լենինկրատ, եւ իր ուսումը կը շարունակէ տեղի Համալսարանի Լեզուագիտութեան ու Նիւթական Մշակոյթի Պատմութեան Բաժանմունքին մէջ, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1929 թ.ին: Տակաւին ուսանող՝ 1925-1927 թթ.ուն, ան կը մասնակցի Հին Ղրիմի, Սուգակի եւ Խերսոնեսի մէջ գործող հնագիտական արշաւախումբի աշխա-

տանքներուն: Ն. Մառի եւ Յ. Օրբելիի գիտական դպրոցին մէջ սնած երիտասարդ գիտնականը կը սկսի մեծ հետաքրքրութիւն ցուցաբերել Հայաստանի նիւթական մշակոյթին հանդէպ: 1929 թ.ին Յ. Օրբելիի գլխաւորած արշաւախումբին հետ՝ առաջին անգամ ըլլալով՝ կը մեկնի Հայաստան, իսկ 1936 թ.ին, անոր ղեկավարութեամբ կը մասնակցի Ամբերդի պեղումներուն:

1930 թ.էն սկսած Ա. Եակոբսոն պաշտօնի կը կոչուի ՍՍՀՄ Գիտական Ակադեմիայի Նիւթական Մշակոյթի Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ, ուր եւ կը շարունակէ իր գիտական գործունէութիւնը մինչեւ իր վերջին օրերը՝ աշխատակիցի, կրտսեր եւ ապա աւագ գիտաշխատողի պաշտօններով:

1941 թ.ին Ա. Եակոբսոն կը ստանայ Պատմական Գիտութիւններու Թեկնածու աստիճանը: Ապա՝ Համաշխարհային Բ. Պատերազմի օրերուն, կը մասնակցի Լենինկրատի պաշտպանութեան մարտերուն: 1942 թ.ին կը տեղափոխուի Իվանովա, ուր ապաքինման շրջան մը բոլորելէ ետք կ'անցնի Մոսկուա, ուր մինչեւ 1945 թ. կը շարունակէ աշխատիլ իր պաշտօնավարած հիմնարկի տեղի կեդրոնին մէջ: Նոյն թ.ին կը վերադառնայ Լենինկրատ՝ իր պաշտօնին: 1946-1948 թթ.ուն՝ Հայաստանի մէջ կ'ուսումնասիրէ ու կը չափազրէ շարք մը հայկական ճարտարապետական կոթողներ, ինչպէս՝ Տաթեւ, Խորակերտ, Գանձասար եւլն: 1961 թ.ին, պաշտպանելէ ետք «Միջնադարեան Խերսոնես» խորագրուած իր աւարտածառը, կ'արժանանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանին:

Հայաստանի ճարտարապետութեան հանդէպ իր ունեցած հետաքրքրութիւնը կը մղէ զինք յաջորդական աշխատասիրութիւններով խոր ուսումնասիրութեան ենթարկել հայկական արուեստի ու ճարտարապետութեան բնոյթն ու նկարագիրը, անոնց անցած ճանապարհը, ինչպէս եւ ունեցած առընչութիւնները հարեւան երկիրներու արուեստներուն ու ճարտարապետութեան հետ:

Ա. Եակոբսոն արժանացած է «Աշխատանքային Կարմիր Դրօշ» շքանշանին, իսկ 1981 թ.ին, ծննդեան 75-ամեակին առիթով, Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի Պատուոգրին:

Ա. Եակոբսոնի, յատկապէս հայկական ճարտարապետութեան հայող աշխատասիրութիւններէն յիշենք՝ ԱԿՆԱՐԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ե-ԺԸ ԴԴ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ (1950), ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽՅԱՐԱՐԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԿԱՊԵՐԸ (1970), ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԻ, ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ, ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻԱՅԻ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՈՓԱԿԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ԱՌԱՋՆԱՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ (1970), ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԲԻԻՋԱՆ-

ԴԻԱՑԻ ՎԱՂ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽՅԱՐԱ-
ԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ (1973), ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵ-
ՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (1975), ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱՂՈՒԱՆՔԻ ԵՒ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ (1977), ՎԱՂ ՄԻՋՆԱ-
ԴԱՐԵԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԲՐՈՊԼԵՄՆԵՐԸ
(1983) աշխատասիրութիւնները:

Բոլոր աշխատասիրութիւնները լոյս տեսած են ռուսերէնով, Լե-
նինկրատի, եւ կամ՝ Մոսկուա-Լենինկրատի մէջ:

Ա. Լէոբոլտովիչ Եակոբսոն կը մահանայ 1984 թ.ին, Լենինկրատ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ Ն. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ (1911-1984)

Արամայիս Նաւասարդի
Մնացականեան ծնած է Բիւրական
(ՀՍՍՀ-ի Աշտարակի շրջան),
1911 թ.ին: Նախակրթութիւնն ու
միջնակարգ ուսումը ամբողջացը-
նելէ ետք, 1940 թ.ին կ'աւարտէ
Հայկական Մանկավարժական
Ինստիտուտի Պատմութեան Բա-
ժանմունքը: Համաշխարհային Բ.
Պատերազմի բռնկումով, 1942
թ.ին կը մեկնի ճակատ, ու Ղրիմի
եւ Անդրկովկասի ռազմաճակատ-
ներուն վրայ կը վարէ խմբազրա-
կան աշխատանք: Պատերազմի ա-
ւարտին՝ 1945 թ.ին կը ստանայ
Պատմական Գիտութիւններու
Թեկնածու աստիճան: 1946 թ.ին

զօրացրուելով բանակէն՝ պաշտօնի կը կոչուի Գիտութիւններու
Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ, ուր կը ստանձնէ Հայ-
րենական Մեծ Պատերազմի Պատմութեան բաժնի վարիչի պաշտօնը:
Ապա՝ յաջորդաբար կը վարէ «Լենինեան Ուղիով» եւ «Կուսակցական
Խօսք» պարբերականները: Սկսած 1953 թ.էն ան ամբողջութեամբ կը
նուիրուի գիտահետազօտական աշխատանքի: 1953-1954 թթ.ուն՝ ան կը
վարէ Գիտութիւններու Ակադեմիայի գիտնական քարտուղարի պաշ-

տօնը: 1954-1958 թթ. ուն՝ կը ղեկավարէ Մարքսիզմ-Լենինիզմի Ինստիտուտի Հայկական Մասնաճիւղը: 1957 թ. ին կը ստանայ Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր աստիճանը: 1958 թ. էն սկսած կը պաշտօնավարէ ԳԱ Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ, նախ որպէս ասագ գիտաշխատող, եւ ապա՝ իբրեւ բաժնի վարիչ: 1966 թ. ին անոր կը շնորհուի Փրոֆեսորի կոչում: 1980 թ. ին՝ ան կը կոչուի ԳԱ Սոցիալիստական Ազգերի Զարգացման ու Մերձեցման Պրոբլեմների Հանրապետական Գիտական Խորհուրդի նախագահի պաշտօնին: Ան երկար տարիներ կը մնայ ՀՍՍՀ-ի «Գիտելիք» ընկերութեան վարչութեան նախագահութեան անդամ, ու կը վարէ հանրապետական վարչութեան նախագահի տեղակալի պաշտօնը: Խմբագրական, գիտահետազոտական եւ հասարակական իր աշխատանքներուն զուգահեռ՝ 1945 թ. էն սկսած՝ Ա. Մնացականեան իբրեւ դասախօս կը պաշտօնավարէ նաեւ Թիֆլիսի Պուլկիւնի անուան, եւ Երեւանի Խաչատուր Աբովեանի անուան Մանկավարժական Ինստիտուտներուն մէջ, ինչպէս եւ ՀԿԿ Կենտկոմի Կուսակցական Դպրոցի եւ Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ:

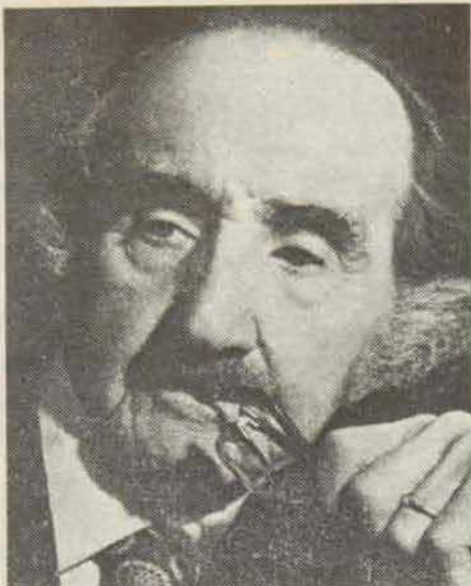
Տարբեր ասպարէզներու մէջ իր տարած աշխատանքներուն համար Ա. Մնացականեան տարբեր առիթներով կ'արժանանայ «Կարմիր Աստղ», եւ «Գիտելիք» ընկերութեան բարձրագոյն գնահատանքին՝ Ակադ. Վաւելովի շքանշանին, ինչպէս եւ «Ռազմահայրենասիրական Աշխատանքի Գերազանցիկ»ի կոչումին:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան նորագոյն շրջանի մասնագէտ, Ա. Մնացականեանի գրչին կը պատկանին տուեալ ժամանակաշրջանի հարցերը յուզող բազմաթիւ յօդուածներ, աշխատասիրութիւններ ու մենագրութիւններ: Առանձին հատորներով լոյս ընծայած է՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ, 1941-1945 թթ. (Երեւան, 1954), ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ (Երեւան, 1955), ՌԵԻՈԼԻԹԵՐԱՆ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԱՆԵՐԸ (Երեւան, 1961), Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (Երեւան, 1963), ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՐ (Երեւան, 1965), ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԲԱՐԻԿԱԴՆԵՐԻ ՎՐԱՅ (Երեւան, 1967), ԸՆԴԴԵՄ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՆԵՆԳԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ (Երեւան, 1976), ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ (Երեւան, 1978) աշխատասիրութիւնները: Իր գրչին կը պատկանի նաեւ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԵԾ ԵՂԵՌԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԵՐԱՄՆՈՒՆԴԸ («Յուշամատենան Մեծ Եղեռնի», Պէյրութ, 1965, էջ 11-71) աշխատութիւնը:

Ա. Մնացականեան կը մահանայ 1984 թ. ի նոյեմբերի 18-ին, Երեւան:

ԱՌԱՔԵԼ Ն. ՊԱՏՐԻԿ (1894-1984)

Առաքել Նշանի Պատրիկ (Պատրիարքեան) ծնած է Սեբաստիա, 1894 թ.ի Նոյեմբերի 28-ին: Ան իր նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրի Ազգային Արամեան Վարժարանին մէջ, ուր 1909-1913 թթ.ուն, բախտը կ'ունենայ աշակերտելու Դանիէլ Վարուժանի: Հազիւ ուսումնաւարտ, Եւդոկիոյ Առաջնորդ Շաւարշ Մ. Վրդ. Սահակեանի յանձնարարութեամբ՝ Սեբաստիոյ եւ Եւդոկիոյ միջեւ գտնուող Արդովայի դաշտի հայաբնակ հինգ գիւղերու պատանիներուն համար կը կազմակերպէ կեդրոնական վարժարան մը: Սակայն վրայ կը հասնի Համաշխարհային Ա. Պատերազմը, ու Առաքել Պատրիկ կը զինուորագրուի: 1915 թ.ին կ'աքսորուի Գոնիա, ուր հրաշքով կը փրկուի զնդակահարութեան ստոյգ որոշումէն: 1918 թ.ին, զինադադարէն ետք կ'անցնի Կ. Պոլիս: 1920 թ.ին կը մեկնի Իտալիա, ուր կը հետեւի Հռոմի եւ Միլանոյի Լէոնարտոյ Տա Վինչիի անուան նկարչական ակադեմիաներու դասընթացներուն: Ապա կ'անցնի Բարիզ, ուր տարի մը կը նուիրէ մասնագիտանալու նկարչութեան արուեստին: 1925 թ.էն ըսկսած, Ա. Պատրիկ՝ իբրեւ գծագրութեան ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Գահիրէի Գալուստեան, Նուպարեան եւ Պէրպէրեան վարժարաններուն մէջ: 1932 թ.ին կ'անցնի Կիպրոս, ուր մինչեւ 1936 թ. կը պաշտօնավարէ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան մէջ: 1937 թ.ին կը վերադառնայ Գահիրէ, ուր հրատարակչական հաստատութեան մը մէջ՝ նկարչական բաժնի վարիչի պաշտօնին զուգահեռ, կը նուիրուի ազգային-հասարակական գործունէութեան: Կը հանդիսանայ հիմնադիրներէն մէկը «Հայ Գրքի Բարեկամներու Միութիւն»ի, ինչպէս եւ «Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Միութիւն»ի:

1947 թ.ին Ա. Պատրիկ կը մեկնի Հայաստան, ուր պաշտօնի կը կոչուի Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարանին մէջ: Մէկ քանի տարի կը մասնակցի Դուրիի հնագիտական պեղումներու աշխա-

տանքներուն: Կ'ընտրուի Հայաստանի նկարիչներու Միութեան անդամ: Ա. Պատրիկի նկարները գլխաւորաբար կը նպատակադրեն վերակենդանացնել հայ ժողովուրդի պատմական անցեալը:

Նկարիչ, ազգագրագէտ, բանասէր ու պատմաբան, Ա. Պատրիկ յօդուածներ ու նկարներ կը ստորագրէ «Էջմիածին», «Սովետական Հայաստան» եւ «Նոր Սեբաստիա» ամսաթերթերու մէջ: Հայագիտական թեքումով՝ Ա. Պատրիկ առանձին հատորներով կը հրատարակէ ՀԱՄԱԹՆԱՊԱՏԿԵՐ ԱԶԳ. ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ (Գահիրէ, 1946), ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ ԻՄ ՅՈՒՇԵՐՈՒՄ (Երեւան, 1965), ՀԱԹԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ (Երեւան, 1967), ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ ԵՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՍԵՐԱՍՏՈՑ ԵՒ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ, Ա. ՀՏՐ. (Պէյրուս, 1974), Բ. ՀՏՐ. (ԱՄՆ, 1983) աշխատասիրութիւնները: Հրատարակելի կը մնան անոր ՀԱԹԿԱԿԱՆ ԽԱԶՔԱՐԵՐԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ եւ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ երկերը:

Առաքել Պատրիկ կը մահանայ 1984 թ.ի Նոյեմբերի 15-ին, Երեւան:

ԿՈԶՄՈՑ ԿՈԶՄՈՅԵԱՆ

(1913-1984)

Կոզմոյ Կոզմոյեան ծնած է Սեբաստիա, 1913 թ.ին: Մանկութիւնք եւս զոհերէն մէկը Համաշխարհային Ա. Պատերազմի ընթացքին թուրքերու կողմէ զործադրուած հայահալած քաղաքականութեան, իր անմիջական հարազատներուն հետ կը բռնէ գաղթի ճամբան, ու 1924 թ.ին կը հաստատուի Հայաստան, ուր իր նախակրթութիւնն ու միջնակարգ ուսումը աւարտելէ ետք, 1940 թ.ին նաեւ կ'աւարտէ Երեւանի Պետական Համալսարանի Պատմութեան Բաժանմունքի դասընթացքը: Ապա՝ մանկավարժական աշխատանքով կը մեկնի Էջմիածնի շրջան, ուր մէկ քանի տարիներ պաշտօնավարելէ ետք, կը վերադառնայ Երեւան, ուր, 1948 թ.ին՝ պաշտօնի կը կոչուի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտին մէջ, ուր եւ կը շարունակէ պաշտօնավարել մինչեւ վերջ, իր հետաքրքրութիւնն ու ուշադրութիւնը զբաղաւորաբար կեդրոնացնելով Հայաստանի աճող քաղաքներուն ու ճարտարաւեստի կարեւոր կեդրոններուն պատմութեան: 1961 թ.ի Նոյեմբերի 15-ին՝ Գիտութիւններու Ակադեմիան որոշում կը կայացնէ ստեղծելու Սովետական Հայաստանի քաղաքներուն եւ արդիւնաբերական կեդրոններուն նուիրուած մատենաշար մը, որուն իրականացման մէջ մեծ րաժին կ'ունենայ Կոզմոյ Կոզմոյեան: Այս գծով անոր

գրչին կը պատկանին՝ ԵՐԵՒԱՆԻ Ֆ. Է. ՁԵՐԺԻՆՍԿՈՒ ԱՆՈՒԱՆ ՀԱՍՏՈՑԱՇԻՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ 50 ՏԱՐԻՆ (ԵՐԵԱՆ, 1956), ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ (ԵՐԵԱՆ, 1957), ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԱԼ. ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆԻ ԱՆՈՒԱՆ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԿՈՄԲԻՆԱՏԻ 25 ՏԱՐԻՆ (ԵՐԵԱՆ, 1958), ԿԻՐՈՎԱԿԱՆ (ԵՐԵԱՆ, 1960), ԱԼԱՎԵՐԴԻ (ԵՐԵԱՆ, 1966), ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ (ԵՐԵԱՆ, 1971), ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ, 1920-1970 (ԵՐԵԱՆ, 1978), եւ այլ աշխատասիրութիւններ:

Կոզմոյ Կոզմոյեան կը մահանայ 1984 թ. Նոյեմբերին, Երեւան:

ԳՈՒՐԳԷՆ Կ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ (1898-1984)

Գուրգէն Եազըճեան ծնած է 1898 թ.ին, Այնթապ: Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրի Վարդանեան Վարժարանին մէջ, ուրկէ չրջանաւարտ կ'ըլլայ 1913 թ.ին: Միջնակարգ ուսման համար նոյն թուականին մուտք կը գործէ Այնթապի նորարաց Կիլիկեան Ճեմարանը, ուրկէ կը ստիպուի հեռանալ 1915 թ.ին եւ ապաստանիլ Հալէպ, Համաշխարհային Առաջին Պատերազմի ընթացքին թուրքերու կողմէ հայոց դէմ գործադրուած հալածանքի ու տեղահանութեան քաղաքականութեան պատճառով: Հալէպի մէջ տարի մը փախստական ապրելէ

ետք, կը յաջողի պաշտօն մը ապահովել Պաղտատի Երկաթուղիի Երրորդ Բաժանմունքին մէջ (Ռաս-իւլ-Այն-Տարպասիէ), ուր կը պաշտօնավարէ երկու տարիներ՝ 1916-1918 թթ.: 1919 թ.ին կը մեկնի Պէյրութ, ուր կը յաճախէ տեղի Փրանսական Սէն Ժոզէֆ Համալսարանը, որուն

նախապատրաստական ընթացքը կ'աւարտէ, ու կը ստանայ բարձրագոյն միջնակարգի վկայականին համազօր փափալորիան: 1920 թ.ին կը մեկնի Բարիզ, ուր կը հետամտի համալսարանական ուսման, հետեւելով իրաւագիտութեան զասընթացքներուն: Նիւթական անձուկ պայմանները կը ստիպեն զինք որ հրաժարի մասնագիտական բարձրագոյն ուսումէ ու բաւարարուի Պսակաւոր իրաւագիտութեան վկայականով: Ապա կը նետուի կեանքի ասպարէզ, միաժամանակ՝ սակայն, ուշադրութիւնը սեւեռելով պատմագիտութեան վրայ, ուր զինք հետաքրքրող որոշ նիւթերու շուրջ նաեւ կը ստորագրէ շարք մը ուսումնասիրութիւններ:

Գուրգէն Եազըճեան գլխաւորաբար աշխատակցած է «Հայ Անթէպ» (ապա՝ «Նոր Այնթապ») պարբերաթերթին (Պէյրուիթ), ուր օգտագործած է «Կուրկէն» գրչանունը: Հրապարակագրական ու յուշագրական իր յօդուածներէն անկախ, ան կը հրատարակէ՝ ՌԻՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԾՈՎՔ-ՕՍՖ («Հայ Անթէպ», Դ.Տարի, 1963 թիւ 1, էջ 17, թիւ 2, էջ 21), ՆԻԻԹԵՐ ԽԱՉԱԿՐԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ-ՄԵՐ ՓԵՍԱՆԵՐԸ («Հայ Անթէպ», Է.Տարի, 1966, թիւ 4, էջ 4, Ը.Տարի, 1967, թիւ 3, էջ 3, թիւ 4, էջ 26, Թ.Տարի, 1968, թիւ 1, էջ 3, թիւ 2, էջ 6, թիւ 3, էջ 5, Ժ.Տարի, 1969, թիւ 1-2, էջ 6), ՆԻԶԻՊԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ («Նոր Այնթապ», ԺԲ.Տարի, 1971, թիւ 3-4, էջ 9), ՆԻԻԹԵՐ ԽԱՉԱԿՐԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ-ՉՈՐՍ ՔՈՅՐԵՐ («Նոր Այնթապ», ԺԴ.Տարի, 1973, թիւ 1-2, էջ 46, թիւ 3, էջ 29) ուսումնասիրութիւնները: Առանձին հատորով կը հրատարակէ ԱՊՏԻԼ ՀԱՄԻՏ Բ. ԿԱՐՄԻՐ ՍՈՒԼԹԱՆԸ, Յարակցաբար՝ Օսմանեան Պատմութիւն եւ Հաստատութիւններ (Պէյրուիթ, 1980), մեծածաւալ մենագրութիւնը (900 էջ): Իր իսկ վկայութեամբ ցարդ անտիպ կը մնայ իր ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԽԱՉԱԿՐԱՅ աշխատասիրութիւնը:

Գուրգէն Կարապետի Եազըճեան կը մահանայ 1984 թ.ի ամառը, Նիս (Ֆրանսա):

